

บทที่ 2

ความเป็นมาของการแหล

แหล เป็นชื่อเรียกพิธีกรรมอย่างหนึ่งในอินโดนีเซียของกลุ่มชนที่นับถือศาสนาฮินดู ส่วนในอินเดียจะเรียกว่า พิธีสตี ซึ่งเป็นพิธีกรรมอย่างเดียวกัน แต่เรียกชื่อต่างกัน ซึ่งจะขอกล่าวรายละเอียดดังนี้

- 2.1 การแหลในวิถีชีวิต
- 2.2 การแหลในวรรณกรรม
- 2.3 การแหลในการแสดง

2.1 การแหลในวิถีชีวิต

การแหลเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวอินโดนีเซีย ซึ่งอินเดียจะเรียกว่า “พิธีสตี” พิธีนี้มีมาแต่โบราณและปฏิบัติเรื่องมาจนกลายเป็นประเพณี ซึ่งมาจากความเชื่อของกลุ่มชนที่นับถือศาสนาฮินดูอย่างเคร่งครัด จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต และต่อมาพิธีสตีนี้ได้เผยแพร่ไปสู่ประเทศอินโดนีเซีย โดยชาวอินโดนีเซียหรือชาวชวา เรียกพิธีนี้ว่า “พิธีแหล” ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ “การฆ่าตัวตาย” รายละเอียดของพิธีสตีในอินเดียและพิธีแหลในอินโดนีเซีย มีดังนี้

ภาพที่ 1 : พิธีสตี

ที่มา : จากหนังสือหน้าต่างสู่โลกกว้าง “บาหลี” หน้า 33

รูปภาพพิธีสตี หน้า 11 เป็นภาพที่แสดงการทำพิธีสตี โดยมีขบวนหน้าผู้หญิงที่จะประกอบพิธีสตีมาขลุ่ยหลุมศพ และหญิงผู้นั้นกำลังก้าวเข้าสู่กองไฟ จากภาพจะสะท้อนให้เห็นการทำพิธีสตีของผู้หญิงที่ทำพิธีสตีด้วยความเต็มใจได้ถูกบังคับ ซึ่งเห็นได้จากขบวนหน้าที่มีเสียงดนตรีประกอบเหมือนกับเป็นการประกาศให้สังคมรับรู้ว่ากำลังประกอบพิธีสตี

2.1.1 พิธีสตีในอินเดีย

1. ความหมายของคำว่า “สตี”

คำว่า “สตี” มีผู้อธิบายความหมายไว้ดังนี้

สตี (SATI) หมายถึง หญิงฆ่าเกรงผัว ถือสตั้มันในผัว¹

สตุ เป็นคำนามที่บ่งบอกถึงเพศชาย หมายถึง ความจริง ความซื่อสัตย์ สตี เป็นคำนามที่บ่งบอกถึง เพศหญิง หมายถึง หญิงดี หญิงผู้ซื่อสัตย์²

“สตี” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 หมายถึง “นางที่มีความซื่อสัตย์ต่อสามี ธรรมเนียมที่ผู้หญิงชาวฮินดูเผาตัวบนกองไฟ พร้อมกับศพสามี เพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีและความบริสุทธิ์”³

ดังนั้นคำว่า “สตี” จึงหมายถึง คำนามที่บ่งบอกเพศหญิง ที่เป็นหญิงดี หญิงผู้ซื่อสัตย์ เมื่อสามีตายนางจึงทำตามธรรมเนียมของชาวฮินดูด้วยการเผาตัวตายบนกองไฟพร้อมกับศพสามี เพื่อแสดงถึงความจงรักภักดี ความบริสุทธิ์ และความซื่อสัตย์ที่มีต่อสามี

2. ความเป็นมาของการทำพิธีสตี

พิธีสตี เป็นพิธีกรรมการฆ่าตัวตายของหญิงหม้ายด้วยการกระโดดเข้ากองไฟ เพื่อตายตามสามี ที่ชาวอินเดียซึ่งนับถือศาสนาฮินดู เชื่อกันว่า น่าจะมีกำเนิดมาจากพระนางสตีพระมเหสีของพระศิวะ โดยเล่ากันว่า

“พระนางสตีได้กระโดดเข้ากองไฟ แล้วถูกไฟคลอกจนมีพระวรกายเป็นสีดำ เมื่อสิ้นพระชนม์ไปแล้ว พระศิวะเสด็จมาอุ้มพระนางสตี วิ่งไปมาจนกระทั่งพระวิษณุใช้จักรตัด

¹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต. (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, 2513), หน้า 767.

² ปรีชา ช้างขวัญยืน, สตรีในคัมภีร์ตะวันออก. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 154.

³ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542. (กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2542), หน้า 1116.

พระวรกายของพระนางสตีจนเป็นชิ้นส่วน 51 ชิ้นส่วนตกกระจาย กลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์บนโลก”

พิธีกรรมการฆ่าตัวตายนี้จึงเรียกว่า “พิธีสตี” ตามชื่อของพระนางสตี และด้วยเหตุที่พระนางมีพระวรกายเป็นสีดำ จึงเรียกกันว่า พระนางกาลิ

จากการกระทำด้วยความจงรักภักดีของพระนางสตีที่มีต่อพระศิวะที่ปรากฏในวิษณุปุราณะ จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดประเพณีการทำสตีของหญิงหม้ายในศาสนาฮินดู โดยพวกพราหมณ์ได้นำเอาเทพนิยายเหล่านี้มาสนับสนุน และนำเอาคัมภีร์พระเวทเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแรงผลักดันให้เกิดประเพณีสตีนี้ และอีกประการหนึ่งจากชื่อของพระนางสตี พระมเหสีของพระศิวะ ก็น่าจะเป็นชื่อที่ใช้เรียกหญิงหม้ายที่เผาตัวตายตามสามีว่า “สตี” ซึ่งตรงกับชื่อพระนางสตี

ลัทธินิเวศน์เจ้าแม่กาลิเป็นลัทธิที่ชักจูงความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้หญิงกระโดดเข้ากองไฟ ขอมถูกเผาตายตามสามี การที่มีภริยากล้าหาญทำเช่นนั้น ก่อให้เกิดการเล่าลือไปในทางสรรเสริญ ว่าเป็นการแสดงถึงความรัก และความบริสุทธิ์ เป็นความกล้าหาญ ต่อมาการกระทำดังกล่าว ได้รับความนิยมนิ่งกลายเป็นประเพณี จนทำให้พวกนักปราชญ์ และกวี ตั้งคำบัญญัติเรียกหญิงกล้าหาญเช่นนี้ว่า “สตี” สตรี เป็นคำเรียกเพศหญิงในปัจจุบัน⁴

ด้วยเหตุนี้ พิธีสตีจึงปฏิบัติกันเรื่อยมา และแพร่หลายออกไปตามลำดับ จนถึง ศตวรรษที่ 13-15 พิธีสตีเจริญรุ่งเรืองสุดขีด ที่เมืองวิชัยนาก้า (VIJAYANAGAR) นับว่าคลั่งการประกอบพิธีสตีมากที่สุด จากการบันทึกของนิโคโล คอนติ (NICOLO CONTI) ซึ่งไปนครวิชัยนาก้า เมื่อปี 1420 ได้กล่าวไว้ว่า หญิงหม้ายแทบไม่มีเหลืออยู่ในเมืองเลย เพราะทุกคนทำพิธีสตีตายตามสามีไปหมด แม้หม้ายบางคนที่ยังไม่พร้อมจะตายหรือไม่กล้าฆ่าตัวตาย ญาติ ๆ และชาวบ้าน ก็บังคับให้เธอกระโดดเข้ากองไฟตามสามี หรือไม่ก็ถูกจับโยนเข้ากองไฟเป็นที่น่าสยดสยองยิ่ง โคลโล กล่าวไว้ว่า บางครั้งนางสนมกว่า 3,000 คน ต้องตายกองกันเป็นภูเขาเลากาเป็นที่น่าอนาถนัก⁵

นอกจากนี้หลักฐานที่ปรากฏว่ามีการทำพิธีสตีทำกันมากที่สุดในแคว้นเบงกอล ตามกลุ่มแม่น้ำคงคา และในราชปุตน ประเทศอินเดีย จำนวนสตีในช่วง ค.ศ.1300-1800 (พ.ศ.1843-2343) มีจำนวนเท่าใดไม่อาจทราบได้ แต่พบว่ามีหินที่ระลึกของสตี (บริเวณที่หญิงหม้ายทำพิธีสตีแล้วใช้

⁴ หลวงวิจิตรวาทการ, ศาสนาสากถ เล่ม 5. (พระนคร : สำนักงานลูก ส.ธรรมภักดี, 2494). หน้า 241-243.

⁵ ชัยชนะ โพธิวาระ, แอบมองอินเดีย. (กรุงเทพมหานคร : บริษัทไพลินบุ๊กเน็ท, 2544), หน้า 54.

หินเป็นเครื่องหมายตรงบริเวณที่ทำพิธี) กระจายอยู่เกือบทั่วทุกแห่งของอินเดีย ส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่างศตวรรษที่ 17-18 (พุทธศตวรรษที่ 22-23) และแม่พิมพ์ในตระกูลวารปุตน์มีเปอร์เซ็นต์สูงกว่าตระกูลอื่นๆ บันทึกของรัฐบาลในสมัยนั้น แสดงว่าเขตบอมเบย์ และมีทราสมี่จำนวนของสติ โดยเฉลี่ยปีหนึ่งไม่ต่ำกว่า 50 คน ในแคว้นปูนา ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของเปหวา (PESHWAR) โดยเฉลี่ยประมาณ 12 คน ระหว่าง ค.ศ.1800-1812 เขตตันซอร์ (TANJORE) ซึ่งมีชื่อเสียงที่สุดเรื่องสติ ก็มีบันทึกหลักฐานเพียง 24 ราย ระหว่าง 18 เดือนก่อน ค.ศ.1817 ในอินเดียกลาง มีสติเพียง 3-4 ราย ในเบงกอล ธรรมเนียมนี้เป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง⁶

อย่างไรก็ตามถึงแม้จำนวนสถิติของการกระทำพิธีสติจะมีมาก แต่เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรของอินเดียทั้งหมด ก็ยังคงมีจำนวนน้อย ดังจะเห็นว่าการทำพิธีสติจะทำเฉพาะบางพื้นที่เท่านั้น ไม่ได้ทำกันทุกพื้นที่หรือประชากรทั้งหมดในอินเดีย

หลังจากนั้นเมื่ออังกฤษเข้ามาครอบครองอินเดียแล้วเห็นความโหดร้ายและไม่เป็นธรรมของประเพณีจึงออกกฎหมายควบคุมไม่ให้ทำพิธีสติในปี ค.ศ.1829⁷ แต่ถึงอย่างไรก็ยังมีลักลอบทำกันอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มพวกที่นับถือประเพณีอย่างเคร่งครัด แต่ก็ไม่ได้ทำกันอย่างแพร่หลาย ทำเฉพาะตำบล หรือหมู่บ้านที่ห่างไกลจากตัวเมือง ซึ่งกฎหมายเข้าไปไม่ถึง ก็ยังปรากฏร่องรอยให้เห็น โดยเฉพาะตรงไหนทำพิธีสติ ก็จะมีการเอาป้ายมาปักเพื่อทำสัญลักษณ์ให้รู้ว่ามีการทำสติตรงบริเวณนั้น⁸

สถานที่ที่กระทำสติทุกแห่งจะสร้างอนุสรณ์เอาไว้เป็นที่ระลึก ซึ่งเรียกว่า Varakal อนุสรณ์แห่งความทรงจำ มักทำด้วยแท่งหินที่สลักเสลาเป็นรูปต่าง ๆ อย่างสวยงาม พร้อมกันนี้ก็จารึกเหตุการณ์ของพิธีสติครั้งนั้นเอาไว้ด้วยว่าเป็นของใคร ทำตั้งแต่เมื่อไหร่ อนุสรณ์ของพิธีสติหรือวีกัลนี้มีการกระจายอยู่ทั่วประเทศ แม้แต่ในอิหร่านก็ยังมีเสาหินอนุสรณ์ของการทำพิธีสติด้วย ที่พบมากที่สุดคือที่วิชัยนาก้า เพราะที่นั่นเป็นแหล่งที่มีการทำพิธีสติมากที่สุด⁹

⁶ สุวิมล ประกอบไวยกิจ, **สติในวรรณคดีสันสกฤต**, (วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 116-118.

⁷ ปรีดดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, **บทความพิเศษเรื่อง กริชผู้หญิงและความตายในละครร่ำ, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, (เมืองโบราณ : 27, 1 ม.ค. – มี.ค., 2544), หน้า 72.

⁸ สัมภาษณ์ ชัยชนะ โพธิวาระ, ผู้อำนวยการสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 10 ก.ค.46.

⁹ ชัยชนะ โพธิวาระ, **แอบมองอินเดีย**, หน้า 59.

ส่วนที่รัฐราชสถานเรียกอนุสรณ์ของการทำพิธีสตีว่า Sati Dham ที่ใหญ่สุดและสวยงามที่สุดจึงตั้งอยู่ในรัฐนี้คือ มหาสตี ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองจิตตอร์แห่งหนึ่ง และอยู่ที่อุทัยปุระอีกแห่งหนึ่ง (Chittor, Udiapur) ¹⁰

3. ลักษณะของพิธีสตี

พิธีสตีได้มีผู้กล่าวถึงลักษณะของพิธีสตีไว้ 2 ท่าน คือ SIR. MONIER MONIER และ ชัยชนะ โทริวาระ ดังนี้

1. SIR. MONIER MONIER WILLIAMS, A SANSKRIT – ENGLISH DICTIONARY

ให้อธิบายความหมายของลักษณะของพิธีสตีไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้ ¹¹

- 1) สหคมนา หรือสหมรณะ หมายถึง การเผาตัวเองของแม่ม่ายพร้อมกับศพของสามี
- 2) อนุมรณะ หมายถึง การเผาตัวเองของแม่ม่าย พร้อมกับเครื่องแต่งตัวของเขา (สามี) เมื่อศพของสามีไม่ได้อยู่ ณ ที่นั้น
- 3) อันวารโหณะ หมายถึง การขึ้นสู่กองไฟภายหลังหรือพร้อมกับร่างของสามี

2. ชัยชนะ โทริวาระ ได้อธิบายลักษณะของพิธีสตีไว้ 2 ลักษณะ ดังนี้ ¹²

- 1) สหมรณะ (Sah marna) หรือตายด้วยกัน คือพิธีเผาตัวเองที่กระทำในวันเดียวกันกับที่เผาสามี
- 2) อนุมรณะ (Anumama) คือการเผาตัวเองภายหลังจากที่เผาสามีไปแล้ว อนุมรณะใช้ในกรณีที่สามีเสียชีวิตอยู่ในต่างแดน หรือดินแดนอันแสนไกลสุดที่ภรรยาจะไปตายด้วยในวันเผาสามีได้ทัน อีกกรณีหนึ่งคือภรรยาขังไม่พร้อมที่จะตายตามได้ทันที อาจเป็นเพราะกำลังตั้งครรภ์อยู่พอดี หรือมีบุตรเล็ก ๆ ที่ต้องเลี้ยงหรือให้น้ำนม ด้วยสาเหตุดังกล่าวภรรยาจะต้องรองจนกว่าจะคลอดบุตร หรือให้บุตรเติบโตช่วยเหลือตนเองได้เสียก่อนแล้วจึงทำพิธีสตีตายตามไปที่หลัง

นอกจากนี้ ชัยชนะ โทริวาระ อธิบายเพิ่มเติมว่า พิธีสตีมิได้มีความหมายอยู่เพียงการเผาตัวเองตามสามีเท่านั้น ในกรณีที่มารดาเสียบุตรชายไปและเกิดความเศร้าโศกจนสุดกลั้น เธอก็

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

¹¹ สุวิมล ประกอบไวทยกิจ, สตีในวรรณคดีสันสกฤต, หน้า 127.

¹² ชัยชนะ โทริวาระ, แอบมองอินเดีย, หน้า 55.

สามารถทำพิธีสตีให้ตนเองตายตามลูกชายไปก็ได้ สตีแบบนี้เรียกว่า Maa Sati (Maa แปลว่า แม่) หรือน้องสาวที่เสียใจในการตายของพี่ชาย เธอก็สามารถประกอบพิธีสตีได้เช่นเดียวกัน

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของการทำพิธีสตี ซึ่งท่านผู้รู้ทั้ง 2 ท่าน ได้กล่าวไว้มี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่ง กรณีที่ศพสามีอยู่กับภรรยา ภรรยาจะเผาตัวเองไปพร้อมกับศพของสามี เรียกชื่อว่า “สทคมน หรือ สทมรณะ” และลักษณะที่สอง กรณีที่ศพของสามีอยู่ต่างแดน ภรรยาจะเผาตัวเองตายหลังจากที่เผาสามีไปแล้ว หรือเผาตัวเองพร้อมกับเครื่องแต่งตัวของสามี เรียกชื่อว่า “อนุมรณะ หรือ อันวารโหณะ” ซึ่งทั้ง 2 ชื่อนี้ อาจจะเรียกแตกต่างกันในบางพื้นที่ คือ พื้นที่หนึ่งอาจจะเรียกว่า อนุมรณะ และอีกพื้นที่หนึ่งอาจจะเรียกว่า อันวารโหณะ แต่ความหมายเป็นลักษณะเดียวกัน ส่วนผู้ที่จะทำพิธีสตีนั้น นอกจากหญิงหม้ายแล้วบุคคลอื่นยังสามารถกระทำได้ เช่น แม่ น้องสาว หรือ พี่สาว ที่ต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักและไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้ ก็สามารถทำพิธีสตีนี้ได้ เช่นเดียวกัน

4. ขั้นตอนการทำพิธีสตี

จากการค้นคว้าและศึกษาของผู้วิจัยเกี่ยวกับขั้นตอนการทำพิธีสตีนั้นพบว่า มีผู้อธิบายไว้ 5 ท่าน ซึ่งสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1) E.R BEVAN ได้บันทึกพิธีสตีที่เกิดขึ้นในสมัยของกษัตริย์ยูเมนส์ (ก่อนคริสต์ศักราช 316 หรือ พ.ศ.227) ไว้ในหนังสือ “THE CAMBRIDGE HISTORY OF INDIA”¹³ กล่าวถึงขั้นตอนการทำพิธีสตีมี 6 ขั้นตอน คือ

- (1) หญิงหม้ายแต่งกายงดงามราวกับการเตรียมตัวเข้าพิธีแต่งงาน โดยมีบริวารสวมเครื่องรัดศีรษะ และประดับประดาร่างกายให้
- (2) ญาติพี่น้องพาหญิงหม้ายไปที่เผาศพของสามี
- (3) ถอดเครื่องประดับให้แก่ญาติ พี่น้อง คนรู้จัก เพื่อให้เป็นของที่ระลึก
- (4) กล่าวคำอำลาต่อคนที่รู้จัก
- (5) ผู้ร่วมในพิธีเดินวนรอบกองไฟ 3 รอบ
- (6) หญิงหม้ายนอนข้างสามี และไฟก็ถูกท่วมตัวนางโดยไม่มีเสียงร้อง

2) เฟอร์นาโอ นูนิซ (FERNAO NUNIZ) เขาได้บันทึกเรื่องราวพิธีสตีในหนังสือ “A FORGOTTEN EMPIRE” ของซีเวลล์ (SEWELL) หน้า 391-393 กล่าวถึงขั้นตอนการทำพิธี

¹³ สุวิมล ประกอบไวทยกิจ, สตีในวรรณคดีสันสกฤต, หน้า 129-130.

สตี มี 8 ชั้นตอน (N.M. PENZER) คัดนำมาประกอบคำอธิบายในหนังสือ “THE OCEAN OF STORY” ดังนี้¹⁴

- (1) หญิงหม้ายแต่งกายงดงาม มือหนึ่งถือกระจก อีกมือหนึ่งถือช่อดอกไม้
- (2) ญาติจัดขบวนแห่หญิงหม้าย โดยให้นั่งบนหลังม้า
- (3) หญิงหม้ายถอดเครื่องประดับให้แก่ญาติ ถ้ามีบุตรชายก็จะอบรมให้

เชื่อฟังญาติ

- (4) หญิงหม้ายถอดเสื้อผ้า และสวมผ้าสีเหลืองแทน
- (5) หญิงหม้ายถือกิ่งไม้พร้อมกับร้องเพลงเดินรอบหลุมที่ไฟลุก 3 รอบ
- (6) หญิงหม้ายเดินไปที่ปากหลุม โดยมีมือถือเสื้อปิดหน้าเพื่อป้องกันมิให้เห็นไฟ พร้อมทั้งโยนท่อผ้าและของอื่น ๆ เช่น ใบพลู หวี กระจก และของใช้ที่แต่งตัว
- (7) หญิงหม้ายกล่าวอำลาทุก ๆ คน พร้อมวางเหยือกน้ำมันลงบนศีรษะ
- (8) กระโจนเข้าสู่กองไฟ

3) คเวิร์ท พาร์โพสา ใน HAKLUYT SOCIETY 1918' VOL.I หน้า 213 และเอ็นเอ็ม เพนเซอร์ ได้คัดมาประกอบคำอธิบายไว้ใน “THE OCEAN OF STORY” กล่าวถึงชั้นตอนการทำพิธีสตี มี 9 ชั้นตอนดังนี้¹⁵

- (1) หญิงหม้ายจะเชิญญาติและเพื่อนมาร่วมงาน
- (2) หญิงหม้ายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอย่างดี พร้อมเครื่องประดับเพชรพลอยมากมาย
- (3) หญิงหม้ายถูกนำขึ้นม้าสีขาวเดินไปรอบเมืองด้วยความรื่นเริงจนขบวนมาถึงจุดที่สามีของเธอถูกเผา
- (4) หญิงหม้ายขึ้นไปยืนบนประรำไม้ และเดินวน 3 รอบ เพื่อแสดงความเคารพไปทางทิศที่พระอาทิตย์ขึ้น
- (5) หญิงหม้ายถอดเครื่องประดับและเสื้อผ้าให้ลูกชายและญาติ

¹⁴ C.H. TAWNEY, THE OCEAN OF STORY, TRANSLATION OF SOMADEVE'S KATHA SARIT SAGARA. 10 VOLS. EDITED BY N.M.PENZER. DELHI : MOTILAL BANARSIDASS, PP 267-268 อ้างถึงใน สุวิมล ประกอบไวยทกิจ, สตีในวรรณคดีตะวันออก, หน้า 13-134.

¹⁵ C.H. TAWNEY, THE OCEAN OF STORY, APPENDIX I. VOL.TV, PP.269-270 อ้างถึงใน สุวิมล ประกอบไวยทกิจ, สตีในวรรณคดีตะวันออก, หน้า 134-135.

- (6) หญิงหม้ายกล่าวคำที่แสดงถึงความภาคภูมิใจที่จะติดตามสามีไป
- (7) หญิงหม้ายยกเหยือกน้ำมันขึ้นทูลไว้บนศีรษะ เดินวน 3 รอบ ทำการเคารพไปทางทิศที่พระอาทิตย์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง และโยนเหยือกน้ำมันลงไปในกองไฟ
- (8) หญิงหม้ายกระโจนลงไปในกองไฟ ญาติทั้งหมดช่วยกัน โยนเหยือกน้ำมันเนยและไม้จำนวนมากลงไปในกองไฟ
- (9) เสร็จพิธีจึงได้ถูกนำไปโยนลงในแม่น้ำ

4) Mary E.R.Matin เขียนถึงพิธีสตีในหนังสือ Woman in Ancient India เมื่อปี 1817 กล่าวถึงขั้นตอนของพิธีสตี มี 4 ขั้นตอน ว่า ¹⁶

- (1) หญิงหม้ายที่ซื่อสัตย์มีความประสงค์จะอุทิศชีวิตให้จะต้องทำตัวให้บริสุทธิ์ปราศจากมลทิน
- (2) หญิงหม้ายสวมเสื้อผ้าข้อมสีแดงด้วยดอกกุสุมาภะขอบเสื้อขลิบด้วยไหมใช้ผงสีทาเปลือกตา สวมศีรษะด้วยมาลัยดอกไม้กลิ่นหอม พร้อมเครื่องประดับ
- (3) หญิงหม้ายเลือกหญิงสาวที่อยู่ในความดูแลของบิดาเธอมาสี่คน (อาจจะเป็นน้องสาวหรือญาติก็ได้) ให้ของขวัญที่มีสีแดง และให้สิ่งของแก่บิดามารดาของสามีที่ล่วงลับ
- (4) หญิงหม้ายก้าวเข้าสู่กองไฟ

5) ชัยชนะ โพธิวาระ กล่าวถึงขั้นตอนในการทำพิธีสตี 2 ขั้นตอน ดังนี้ ¹⁷

- (1) หญิงหม้ายขึ้นไปนั่งบนกองฟืนที่เผาศพสามี ให้ศีรษะสามีหนุนอยู่บนตัก หรือนอนเคียงข้างสามีบนกองฟืน
- (2) พราหมณ์จุดไฟ โดยใช้ก้น (Knee) บริสุทธีเป็นเชื้อเพลิงอีกลักษณะ 1 มี 2 ขั้นตอน คือ
  1. หญิงหม้ายเดินรอบกองไฟ 3 รอบ
  2. หญิงหม้ายกระโดดเข้ากองไฟ

¹⁶ ปรีตดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, บทความพิเศษ เรื่อง กริช ผู้หญิงและความตายในละครรำ, หน้า 57.

¹⁷ ชัยชนะ โพธิวาระ, แอบมองอินเดีย, หน้า 56.

สรุป 5 ท่าน ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการทำพิธีสตีไว้คล้ายกัน แต่รายละเอียดต่างกัน ถ้าจัดขั้นตอนการทำพิธีสตีตามลำดับเนื้อหาของพิธีกรรม จะทำให้เห็นภาพของพิธีกรรม ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมตัวตาย
  - หญิงหม้ายแต่งกายพร้อมเครื่องประดับอย่างงดงาม
  - ขบวนแห่มายังพิธี โดยนั่งบนหลังม้า
2. ขั้นตอนก่อนฆ่าตัวตาย
  - บริจาคสิ่งของให้ญาติพี่น้อง
  - หญิงหม้ายกล่าวอาถรรพณ์พี่น้อง
  - เดินวนรอบหลุมศพ 3 รอบ
  - โยนสิ่งของและเหยือกน้ำมันลงในหลุม
3. ขั้นตอนการฆ่าตัวตาย
  - ก้าวเข้าสู่กองไฟ หรือกระโดดเข้าสู่กองไฟ
4. ขั้นตอนหลังฆ่าตัวตาย
  - ญาติเก็บขี้เถ้าโยนลงในแม่น้ำ

สำหรับขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอนที่กล่าวข้างต้น บางขั้นตอนอาจจะมีการสลับในรายละเอียดบ้าง ซึ่งในแต่ละพื้นที่อาจจะปฏิบัติไม่เหมือนกัน

แต่อย่างไรก็ดี พิธีสตี ถ้ามองในแง่ศีลธรรม เป็นการโหดร้าย ทารุณ ซึ่งหญิงหม้ายทุกคนก็ไม่ได้เต็มใจที่จะทำพิธีสตี อาจจะถูกบังคับจากสังคมรอบข้าง หรือจากญาติพี่น้อง จนต้องยอมที่จะทำพิธีดังกล่าว ไม่อย่างนั้นก็ไม่สามารถอยู่ในสังคมนั้นได้ ชีวิตขาดความสงบสุขเพราะถูกประณามจากสังคม การฆ่าตัวตายด้วยการกระโดดเข้ากองไฟเป็นการทรมานและทารุณ คนที่จะทำพิธีสตีได้ต้องมีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวอย่างมาก จิตใจต้องเข้มแข็ง ทนต่อความเจ็บปวดได้ ซึ่งเป็นภาพการกระทำที่น่าสยดสยองสำหรับผู้พบเห็น

นอกจากนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างคนตายกับคนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ จึงต้องฆ่าตัวตายตาม เพื่อเป็นการแสดงออกให้ทุกคนรับรู้ถึงความรัก ความซื่อสัตย์ที่มีต่อกันตราบนานกระทั่งวันสุดท้ายของชีวิต

การทำพิธีสตี มีความเชื่อกันว่าจะเป็นการถ่ายบาปให้กับคนตาย และจะได้ไปพบกับคนตายในโลกภพหน้า ถึงแม้ว่าสังคมภายนอกจะมองว่าโหดร้ายทารุณ แต่สำหรับคนที่มีความเชื่อในเรื่องนี้จะเห็นว่าการกระทำเช่นนี้ มีความเสียสละน่ายกย่องสรรเสริญ เป็นวีรสตรี

ต่อมาการทำพิธีสตีมิได้ทำเฉพาะแต่ในอินเดียนั้น ยังได้แพร่หลายออกไปทางยุโรป และเอเชีย โดยเฉพาะอินโดนีเซีย ซึ่งจะขอกล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

2.1.2 พิธีแบหลาในอินโดนีเซีย

พิธีสตีในอินเดียนั้น ได้เข้ามาแพร่หลายในอินโดนีเซีย โดยเฉพาะบนเกาะชวาและบาหลี ซึ่งชวาและบาหลีเรียกพิธีกรรมนี้ว่า “พิธีแบหลา”

1. ความเป็นมาของพิธีแบหลา

พิธีแบหลา เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวอินโดนีเซียที่นับถือศาสนาฮินดู จากหลักฐานพบว่า พิธีนี้มีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 โดยชาวอินเดียนั้นในแคว้นกุขรัสที่นับถือศาสนาฮินดู อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนชวา-มลายู ได้นำเอาศาสนาวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชาวอินเดียนั้นเข้ามาใช้ในการดำเนินชีวิตและเผยแพร่สู่ชาวชวา จนเกิดความผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมฮินดูและชวา ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมฮินดู-ชวา”

ต่อมาพิธีกรรมแบหลาได้แพร่หลายมายังเกาะบาหลี เนื่องจากในปี ค.ศ.1515 จักรวรรดิของ Majapahit ได้ล่มสลายลง ศาสนาอิสลามที่เริ่มมีอำนาจในเกาะชวาจึงทำให้เหล่าบรรดานักบวช ชุนนางและศิลปินราชสำนักที่นับถือศาสนาฮินดู ต่างพากันอพยพมายังเกาะบาหลี จึงทำให้วัฒนธรรมฮินดูในบาหลีแข็งแกร่งยิ่งขึ้นถือว่าเป็นยุคทองของบาหลี

ครั้นเมื่อประเทศยุโรปได้แข่งขันกันล่าอาณานิคม ในบริเวณหมู่เกาะเครื่องเทศ ยกเว้นแต่เกาะบาหลีเอาไว้ โดยเรือของประเทศยุโรปได้จอดแวะที่เกาะบาหลี จึงทำให้ชาวดัตช์บางคนได้พบเห็นพิธีแบหลา โดยมีการบันทึกหลักฐานว่า ปี ค.ศ.1597 นำโดย Cornelis de Houtman ได้เฝ้าสังเกตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน คือ “การบูชาัญญาของหญิงหม้าย” โดยการกระโดดลงไปในกองไฟที่เผาศพสามีของเธอ แต่น่าเสียดายที่ภาพของประเพณีถูกบิดเบือน โดยคนภายนอก สิ่งที่ชาวดัตช์ไม่รู้เลยคือพวกเขาได้เห็นจุดสูงสุดของยุคทองแห่งบาหลี และหลังจากการมาของ Houtman ไม่นานวัฒนธรรมแห่งราชสำนักบาหลีก็เริ่มเข้าสู่ยุคตกต่ำ¹⁸

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่กล่าวถึงพิธีกรรมแบหลาในบาหลี ดังนี้

- ชาวเกาะบาหลี (BALI) ซึ่งเป็นเกาะหนึ่งในหมู่เกาะอินเดียนั้นตะวันออก นับถือศาสนาฮินดูกันเป็นส่วนใหญ่ ยังมีประเพณีการเผาตัวตายของหญิงหม้ายเมื่อภริยาองค์หนึ่งสิ้นพระชนม์ บรรดาแม่และสามีของพระองค์เผาตัวตาย¹⁹

¹⁸ Scott Rutherford and Brian Bell, **Insight guide bali**. (Singapore: Apa Publications GmbH & Co., 2002), Page 20-29.

¹⁹ สุวิมล ประกอบไวทยกิจ, **สติในวรรณคดีสกฤต**, หน้า 90-93

- เรื่องเล่าของจิ้งกิ้ง เล่าเรื่องเมืองบาดาลว่า²⁰ เมื่อตอนไปค้าขายที่บาดาล พ.ศ.2388 ปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 3 (ครองราชย์ พ.ศ.2367-2394) ว่า ได้พบขนบธรรมเนียมประเพณีแปลก ๆ เช่น เมื่อสามีตาย แต่ผู้หญิงที่จะตายตามสามีได้นั้น เฉพาะเพียงภรรยาเจ้าเมือง ปลัดเมือง และพวกข้าราชการ หญิงภรรยา ไพร่บ้านพลเมืองนั้น ไม่ต้องตายตามสามี สามีตายแล้วจะมีสามีใหม่ก็ได้ ส่วนภรรยาเจ้าเมือง ปลัดเมือง ฯลฯ หากไม่ตายตามสามี จะมีสามีใหม่ไม่ได้เป็นอันขาด ไม่ว่าจะมียูทหรือไม่มีลูก หากมีสามีใหม่ ญาติทางสามีที่ตายไปแล้วนั้น ฟ้องเจ้าเมือง ก็จะถูกทำโทษถึงฆ่าหรือขายไป สุดแล้วแต่”

จากหลักฐานที่กล่าวข้างต้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ได้มีการทำพิธีแบบหลาบนเกาะบาดาล ที่ได้รับอิทธิพลมาจากการทำพิธีสตีของอินเดียเพราะคนส่วนใหญ่บนเกาะบาดาล นับถือศาสนาฮินดู ดังนั้นอิทธิพลทางด้านพิธีกรรม จึงได้แพร่หลายและได้เข้าไปสอดแทรกในการดำเนินชีวิตของคนบนเกาะบาดาล

นอกจากชวาและบาดาลแล้ว พื้นที่บริเวณอื่น ๆ ของอินโดนีเซีย ไม่มีปรากฏว่ามีการทำพิธีสตี และในปัจจุบันพิธีกรรมนี้อาจจะมีการลักลอบทำกันบ้างในบางพื้นที่ที่ห่างไกลออกไปจากในเมืองของกลุ่มชนที่นับถือศาสนาฮินดู โดยเคร่งครัด

2. ลักษณะของพิธีแบบหลา

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า มีผู้ที่กล่าวถึงลักษณะของพิธีแบบหลา ไว้ดังนี้²¹

เปลื้อง ณ นคร ได้อธิบายว่า พิธีแบบหลาเป็นพิธีสตีของพราหมณ์ปฏิบัติได้ 2 อย่าง

1. แบบหลาสูด (BELA SUDUK) ใช้กริชแทงตัวตาย แล้วนำศพเผาในกองเพลิงเดียวกับสามี
2. แบบหลากะตะระโจนัน (BELA KETERJUNAN) กระโจนเข้ากองไฟที่เผาสามีให้เผาตัวตายตามสามีไป

สรุป ลักษณะพิธีแบบหลาในแบบกะตะระโจนัน ของอินโดนีเซีย มีลักษณะเดียวกับพิธีสตีของอินเดีย จึงน่าจะเชื่อว่าพิธีแบบหลาของอินโดนีเซีย คงได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ส่วนแบบหลา

²⁰ จุลลดา ภัคดีภูมิินทร์, “เวียงวัง,” ใน สกุลไทย. (กรุงเทพมหานคร: อักษรโสภณ, 2545), หน้า 25-26.

²¹ เปลื้อง ณ นคร, พจนานุกรมภาษา. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2544), หน้า 277.

สุด เป็นการฆ่าตัวตายด้วยการใช้กริชและนำศพไปเผากับสามี ซึ่งคงจะได้รับอิทธิพลมาจากพิธีสดีของอินเดียเช่นเดียวกัน แต่เพิ่มเติมการใช้กริชสัญลักษณ์ของชาวชวา เพื่อสอดแทรกวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวชวา อันเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นที่สำคัญ

3. ขั้นตอนการทำพิธีเบหลา

จากการค้นคว้าพบว่า มีผู้กล่าวถึงขั้นตอนการทำพิธีเบหลา คือ จินกัก ดังนี้²²

- (1) หญิงหม้ายนำขบวนศพไปไว้ในพิธีเผาของสามี
- (2) ทำหนังสือแจ้งเจ้าเมือง
- (3) พรหมณ์ 4 คน จุดไฟเผาศพสามีก่อนแล้วจึงจุดไฟในหลุม และญาติจึงเอาผ้าพันไม้ซุงน้ำมันมะพร้าวจุดไฟเผาพร้อมกัน
- (4) หญิงหม้ายลาบิดา มารดา และญาติ
- (5) หญิงหม้ายกระโจนลงหลุมที่จุดไฟ
- (6) เก็บกระดูกใส่ขันเงินคนละขันทั้ง 2 คน มาไว้ที่เรือนและเช่นไหว้ 3 เวลา จนครบ 3 เดือน
- (7) พรหมณ์ 4 คน แห่เอากระดูกไปทิ้งในทะเล

จินกัก ได้กล่าวถึงขั้นตอนของพิธีเบหลา ซึ่งมีรายละเอียดเนื้อหาของพิธีกรรมหลายอย่าง เพื่อให้เห็นภาพของพิธีกรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมตัวตาย
  - หญิงหม้ายแต่งกายด้วยชุดสีขาว
  - ทำหนังสือแจ้งเจ้าเมือง
2. ขั้นตอนก่อนการฆ่าตัวตาย
  - หญิงหม้ายอำลาญาติพี่น้อง
3. ขั้นตอนการฆ่าตัวตาย
  - หญิงหม้ายกระโจนเข้ากองไฟ
4. ขั้นตอนหลังฆ่าตัวตาย
  - ญาติเก็บกระดูกเช่นไหว้ 3 เวลา ครบ 3 เดือน
  - นำกระดูกไปทิ้งทะเล

²² จุลลดา ภักดีภูมินทร์, “เวียงวัง,” สกุลไทย, หน้า 25-26.

ตารางที่ 1 : เปรียบเทียบขั้นตอนการทำพิธีสตีในอินเดียและพิธีเบหลาในอินโดนีเซีย

พิธีสตีในอินเดีย	พิธีเบหลาในอินโดนีเซีย
<p>1. <u>ขั้นตอนการเตรียมตัวตาย</u></p> <p>1.1 หญิงหม้ายแต่งกายพร้อมเครื่องประดับอย่างงดงาม</p> <p>1.2 ขบวนแห่มายังพิธีโดยนั่งบนหลังม้า</p>	<p>1. <u>ขั้นตอนการเตรียมตัวตาย</u></p> <p>1.1 หญิงหม้ายแต่งกายด้วยชุดสีขาว</p> <p>1.2 ทำหนังสือแจ้งเจ้าเมือง</p>
<p>2. <u>ขั้นตอนก่อนการฆ่าตัวตาย</u></p> <p>2.1 บริจาคสิ่งของให้ญาติพี่น้อง</p> <p>2.2 หญิงหม้ายกล่าวอำลาญาติพี่น้อง</p> <p>2.3 เดินวนรอบหลุมศพ 3 รอบ</p> <p>2.4 โยนสิ่งของและเหยือกน้ำมันลงในหลุม</p>	<p>2. <u>ขั้นตอนก่อนการฆ่าตัวตาย</u></p> <p>2.1 หญิงหม้ายอำลาญาติพี่น้อง</p>
<p>3. <u>ขั้นตอนการฆ่าตัวตาย</u></p> <p>3.1 ก้าวเข้าสู่กองไฟหรือกระโดดเข้าสู่กองไฟ</p>	<p>3. <u>ขั้นตอนการฆ่าตัวตาย</u></p> <p>3.1 หญิงหม้ายกระโจนเข้าสู่กองไฟ</p>
<p>4. <u>ขั้นตอนหลังฆ่าตัวตาย</u></p> <p>4.1 ญาติเก็บขี้เถ้าโยนลงในแม่น้ำ</p>	<p>4. <u>ขั้นตอนหลังฆ่าตัวตาย</u></p> <p>4.1 ญาติเก็บกระดูกเช่นไหว้ 3 เวลา ครบ 3 เดือน</p> <p>4.2 นำกระดูกไปทิ้งทะเล</p>

จากตารางเปรียบเทียบขั้นตอนการทำพิธีสตีในอินเดีย และพิธีเบหลาในอินโดนีเซีย พบว่า อินโดนีเซียได้นำการทำพิธีสตีมาใช้ในพิธีเบหลา ในวิถีชีวิตทั้ง 4 ขั้นตอน โดยมีทั้งที่ปฏิบัติเหมือนกันและต่างกัน ดังนี้ ขั้นตอนแรก การเตรียมตัวตาย ปฏิบัติเหมือนกันในเรื่อง การแต่งกายด้วยเครื่องประดับงดงามแต่ต่างกัน คือ พิธีสตีจะจัดขบวนแห่มายังพิธี แต่พิธีเบหลาทำหนังสือแจ้งเจ้าเมือง แม้จะต่างกันแต่วัตถุประสงค์เดียวกัน คือ เป็นการบอกกล่าวให้ชุมชนหรือสังคมได้รับรู้ถึงการประกอบพิธีกรรม ขั้นตอนที่ 2 ก่อนฆ่าตัวตาย พิธีสตีปฏิบัติ 4 ข้อ แต่พิธีเบหลาปฏิบัติเพียงข้อเดียว ซึ่งเหมือนกับพิธีสตี คือ อำลาญาติพี่น้อง เนื่องจากเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องทำครั้งสุดท้าย ส่วนการบริจาควัตถุ การเดินวนรอบศพ และ โยนสิ่งของลงหลุมตัดออกไปคงเป็นเพราะไม่สำคัญเท่าใด จะมีหรือไม่มีก็ไม่สำคัญ ขั้นตอนที่ 3 การฆ่าตัวตาย พิธีเบหลาปฏิบัติเช่นเดียวกับพิธีสตี คือ กระโดดเข้าสู่กองไฟ และขั้นตอนสุดท้าย หลังฆ่าตัวตาย พิธีกรรมต่างกัน คือ พิธีสตีนั้น ญาติจะโยนขี้เถ้าลงในแม่น้ำ ส่วนพิธีเบหลาจะเก็บกระดูกไว้ 3 เดือนแล้วจึงนำไปทิ้งทะเล ทั้งนี้เป็นเพราะ

ต้องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้คนตาย เพื่อจะได้พบกับความสุขในโลกภพหน้า ซึ่งเข้าใจว่าเป็นความเชื่อของคนอินโดนีเซียที่กระทำหลังเสร็จพิธีกรรม

จากพิธีกรรมทั้งพิธีสตีและพิธีแบหลา ที่มีปรากฏอยู่จริงในวิถีชีวิต ต่อมาพิธีกรรมดังกล่าวได้มาปรากฏอยู่ในวรรณกรรมที่ใช้อ่านและนำมาใช้แสดง ซึ่งจะขอกกล่าวในหัวข้อต่อไป

2.2 การแบหลาในวรรณกรรม

วรรณกรรมเป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้อ่านและใช้แสดงวรรณกรรม แต่ละเล่มได้สอดแทรกพิธีต่าง ๆ ไว้ในหนังสือ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ เช่นเดียวกับการแบหลา ได้มีปรากฏในวรรณกรรม 3 เรื่อง ได้แก่ 1. นิทานเวตาล 2. ดาหลัง และ 3. อิเหนา

2.2.1 นิทานเวตาล

นิทานเวตาล เดิมเป็นหนังสือภาษาสันสกฤต ชื่อว่า เวตาลปิฎกจะวีศติ แปลว่า นิทาน 25 เรื่องของเวตาล ซึ่งศิวทาสได้แต่งไว้แต่โบราณ ต่อมาเมื่อผู้แปลเป็นฉบับหินที่ เรียกว่า ไพตาลปิฎกจิสรวมทั้งแปลเป็นภาษาอินเดียและภาษาอื่น ๆ แทบทุกภาษา ต่อมาคนอังกฤษ โดย นายร้อยเอกเซอร์อาร์ เอฟ เบอร์ตัน ได้นำนิทานเวตาลทั้งฉบับสันสกฤตและฉบับหินที่มาแปลเป็นภาษาอังกฤษ แต่ไม่ครบทั้ง 25 เรื่อง โดยใช้สำนวนโวหารของเขา

ส่วนฉบับของไทย ผู้แต่งคือ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ได้นำเอาฉบับภาษาอังกฤษของเบอร์ตันมาเป็นหลักในการเรียบเรียง รวมทั้งสำนวนโวหารของ น.ม.ส. มีปะปนบ้าง ซึ่งในฉบับของไทยมีทั้งหมด 10 เรื่อง ไม่ครบ 25 เรื่อง บางเรื่องฉบับของไทยไม่มีในฉบับเบอร์ตัน²³ ในเรื่องนี้ได้กล่าวถึงการแบหลาของผู้ที่เป็นภรรยา และผู้ที่ไม่ใช่ภรรยา ซึ่งการแบหลาจะเป็นพิธีกรรมที่จำกัดเฉพาะหญิงหม้ายที่สามีตายเท่านั้น แต่ในเรื่องนี้มีการแบหลาของหญิงที่มีใ้ภรรยาด้วย นอกจากนี้การแบหลาในเรื่องนี้ยังมีการแบหลาด้วยเพลิงแห่งความทุกข์ และกองเพลิงที่เผาศพสามี

การแบหลาในนิทานเวตาล เนื้อเรื่องได้กล่าวถึงการเผาสามีอยู่ 2 เรื่อง คือ ดันเรื่อง (บทนำ) และเรื่องที่ 5 ในรายละเอียดดังนี้

- ดันเรื่อง (บทนำ) ในนิทานเวตาล ได้กล่าวถึง กรุงอุชชยนิ ซึ่งมีพระราชาทรงนามวิกรมานิตย์ปกครองอยู่ จนพระชนม์มาได้ 30 พรรษา จึงมีพระดำริที่จะออกไปเยี่ยมบ้านเมืองในต่างประเทศที่ทรงได้ยืมมาแต่มิได้เคยเห็น เพื่อจะสอดส่องหาช่องทางที่จะรวมเอามาเป็นเมืองขึ้นด้วยกำลังอาวุธ หรือกำลังปัญญา จึงมอบราชการบ้านเมืองให้พระอนุชา ทรงนามว่า พระภรรตฤราช

²³ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, นิทานเวตาล. (ธนบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2513), หน้า ข.

ปกครองแทนพระองค์ แล้วพระวิกรมานิตย์ ทรงเครื่องปลอมเป็น โยคี มีพระโอรสองค์ที่ 2 ทรงพระนามว่า ธวัช ตามเสด็จ

พระภรรตฤราชผู้อนุชา ปกครองบ้านเมืองนั้นด้วยมีเหตุภัยซิมเซา เพราะได้เสียนางผู้เป็นชายาไป ด้วยเหตุประหลาดที่กล่าวต่อกันมาว่า ²⁴ วันหนึ่งพระภรรตฤราชเสด็จออกล่าเนื้อในป่า พบหญิงแม่หม้ายเข้าสู่กองเพลิงซึ่งเผาศพพราหมณ์ผู้สามี หญิงนั้นแสดงความมั่นใจปราศจากความสะทกสะท้าน ครั้นพระภรรตฤราชเสด็จกลับถึงวัง จึงเล่าแก่นางผู้เป็นชายาแห่งพระองค์ว่า นางพราหมณ์มีความศรัทธาแลความกล้าฉันทัน พระชายาทูลตอบว่า เมื่อผัวสิ้นชีพไปแล้ว หญิงดีย่อมจะสิ้นชีวิตด้วยเพลิงแห่งความทุกข์ หากต้องตายในกองเพลิงซึ่งเผาศพสามีไม่ พระภรรตฤราชทรงฟังดังนั้นก็นั่งตรึกตรอง มิได้ตรัสประการใด ครั้นวันรุ่งขึ้นก็เสด็จออกป่าล่าเนื้ออีกครั้งหนึ่ง ไม่ช้าตรัสให้มหาดเล็กเชิญเครื่องทรงซึ่งขาดและเปื้อนเประอกกลับไปทูลพระชายาว่าเกิดเหตุร้ายในป่าจนทำให้พระภรรตฤราชสิ้นพระชนม์เสียแล้ว เมื่อพระชายาได้ยินดังนั้นก็ล้มลงสิ้นชีวิตด้วยเพลิงแห่งความทุกข์ พระภรรตฤราชกลับจากป่าก็เสียพระเหตุภัยหนักหนา จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระภรรตฤราชมีอาการเชื้องซิม ซิมเซา กระเศียจะออกเป็นถ้ำน้ำไป แม้จะมีชายาองค์อื่น ๆ จำนวนไม่น้อยก็ไม่ทำให้เข้มขึ้นได้

- เรื่องที่ 5 ได้กล่าวถึงหญิงสาวคนหนึ่ง คือ นางโสภณี หลงรักโจรที่พระราชอาจับได้ และนำตัวไปประหารชีวิต เมื่อเธอเห็นรูปร่างหน้าตาของโจร ก็ปรารถนาจะได้มาเป็นสามี จึงขอร้องให้บิดานำเงินไปไถ่ตัวโจรจากพระราชอา แต่ไม่สำเร็จ เมื่อโจรถูกฆ่าเธอยอมทำพิธีเผาตัวตาย ตามโจรผู้มีใจสามี เพื่อจะให้นายโจรได้รับความสุขในโลกหน้า ดังบทกลอนที่ว่า ²⁵

◎ ผมนคนในกาย	มีประมาณหมายประมวลเป็น
สามสิบห้าล้านเส้น	อาจจะนับถ้วนจำนวนมี
หญิงใดได้เผาตัว	เมื่อ ณ เฝ้าผัวจะได้ดี
สามสิบห้าล้านปี	นับฉนำซึ่งจะสิ่งฟ้า
ฉันใดคนคล่องงู	ถึงประจากรูก็ขึ้นมา
ฉันนั้นนางเหนียวสา	มีมิให้ตกรนกรแรง
แม่นเขาเนาซุมทุกข์	เพลิงก็ร้อนรูกแลลูกแดง
ถูกมัดคร้ครั้งแทง	เพลิงก็ร้อนรูกแลลูกแดง

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 229-230.

เดือดร้อนเหลือผ่อนพัก	โทษะหนักนั้กสำนักทัณฑ์
เหตุหยาบบาปในบรรพ์	ทุกชะเหลือร้อนก็อ่อนเพลีย
ผิวเป็นเช่นนี้ไซ้	อาจจะคืนได้เพราะคุณเมีย
เผาตัวเพลิงผิวเลีย	ตายจะเป็นบุญยะจุนผิว
หน้าที่แห่งหญิงหม้าย	กาละผิวตายก็เผาตัว
ในจิตใฝ่คิดกลัว	ธรรมะจารีบมีเยง
ตราบโคหญิงยังขาด	ใจบ่องอาจค่านิ่งเกรง
กริ่งกลัวเผาตัวเอง	พร้อมกะศพผิวเพราะมัวมน
ตราบนั่นเม้นเกิดใหม่	คงจะไม่ไซ้มนุษย์ชน
จักมีสี่ตีนตน	ย่อมจะต่ำด้อยมีน้อยเลย

จากตัวอย่างที่ยกมาในต้นเรื่อง ผู้ที่ทำพิธีเบหฺลา คือ ภรรยาด้วยการเผาตัวเองด้วยเพลิงแห่งความทุกข์ หาใช่กองเพลิงที่เผาสามีไม่ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว ซื่อสัตย์ ต่อสามี เมื่อรู้ว่าสามีตายก็ไม่อาจอยู่ได้โดยปราศจากสามีอันเป็นที่รัก

สำหรับเรื่องที่ 2 เป็นการทำให้พิธีเบหฺลาของหญิงที่มีไข้ภรรยา ด้วยการเผาตัวเองในกองเพลิง มาเป็นสามี แต่ไม่สมหวัง เมื่อรู้ว่าโจรถูกฆ่าตายก็เต็มใจจะเผาตัวตายตาม เพื่อให้โจรได้พบความสุขในโลกภายหน้า ถึงแม้ว่าโจรจะมีไข้สามี แต่เมื่อไม่สมหวังก็ไม่สามารจะมีชีวิตอยู่ได้

จากเหตุการณ์ที่ปรากฏในนิทานเวตาล แสดงให้เห็นว่าการทำพิธีเบหฺลาไม่เฉพาะผู้เป็นภรรยาเท่านั้น อาจจะเป็นใครก็ได้ ถ้าคนที่ตายเป็นคนที่เรารัก เมื่อรู้ว่าเขาตายไม่สามารถจะดำรงชีวิตอยู่ได้ ก็สามารถจะทำพิธีเบหฺลาได้ เพื่อทำให้คนที่เรารักได้พบกับความสุขในโลกภายหน้า เหมือนกับเป็นการถ่ายบาปให้กับคนที่เรารัก

2.2.2 ดาหลัง บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1)

ดาหลัง เป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ชาว เนื้อเรื่องกล่าวถึงกาลก่อนในชวาประเทศ ทำให้มองเห็นภาพของบ้านเมืองและประชาชนในเรื่อง ทั้งการเร่ร่อนของกษัตริย์ที่มีบารมีและอำนาจในการปราบปรามบ้านเมืองเล็ก ๆ รวมทั้งในเรื่องของความรัก

สำหรับฉบับของไทยเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 เป็นบทประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร มักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า มาจะกล่าวบทไป เมื่อนั้น บัดนั้น เป็นส่วนใหญ่ เนื้อเรื่องสับสนจะกล่าวถึง วงศ์เทวาทังสี่ จนถึงป็นหีย ตามพบสิกชีแล้วรีบกลับมาพลับพลา

ตัวอย่าง บทพระราชนิพนธ์ เรื่อง ดาหลัง ²⁶

๐ มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวไทวงศ์เทพรังสรรค์
ที่พระองค์ทรงฤทธิ์ละกลกัน	ได้ครอบครองเขตขัณฑ์บุรีรัมย์
องค์พระอัยกามาสรสร้าง	ทั้งสี่เมืองแต่ละอย่างปางปฐม
พระเชษฐาถูกรับโดยนิคม	ก็อุ้มรุ่งเรืองเดชาชาญ
พระองค์สองครองดาหานครเศ	เรื่องเดชศึกดาปรีชาหาญ
ไม่มีผู้ใดจะเปรียบปาน	ก็เบิกบานพูนสุขสวัสดิ์
พระองค์น้อยสุคนุชนาถ	เสวยราชย์อยู่ในเสวตฉัตร
ครองสิงห์ด่าห์บุรีรัตน	พูลสวัสดิ์เป็นสุขสถาวร
แต่ละองค์ล้วนทรงฤทธา	ทุกพาราแก้วเดชยศดยอน
มาอ่อนเสียน้อมเกล้าถวายกร	ล้วนบรรจบพาสุมาลี
.....	.....

๑๑๑

การแบหลาในเรื่อง ดาหลัง ยังได้กล่าวถึงเหตุการณ์การทำพิธีแบหลาของตัวละครในเรื่อง ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 เหตุการณ์ ดังนี้

- เหตุการณ์แรก เป็นเหตุการณ์ของนางบุษบาภาโหละ ซึ่งเป็นพระธิดาของท้าวดาหานางบุษบาภาโหละ เคยได้ชื่อว่าเป็นคู่ตุนาหงันของอิเหนา แต่อิเหนาบอกเลิกด้วยความน้อยใจของท้าวดาหา เมื่อท้าวประดาหนมาขอนางบุษบาภาโหละจากท้าวดาหา ท้าวดาหาจึงยกให้ เมื่อรู้ถึงนางบุษบาภาโหละ ซึ่งนางไม่เต็มใจ แต่ไม่กล้าปฏิเสธ ในขณะที่อิเหนาปลอมตัวเป็นดาหลัง (คนเข็ดหนัง) ได้ลักลอบเข้ามาหานางบุษบาภาโหละ จึงปรึกษาดาหลังว่าจะช่วยนางให้พ้นจากท้าวประดาหนได้อย่างไร ต่อมาดาหลังจึงลักลอบแทงท้าวประดาหนตายในขณะที่ใกล้จะถึงวันวิवाห์ ระบุผู้ร้องของท้าวประดาหนจึงทูลท้าวดาหาขอให้นางบุษบาภาโหละคู่หมั้นของพี่ชายทำพิธีแบหลา (คือ โจนลงในกองไฟที่เผาพระศพท้าวประดาหน) ท้าวดาหาทรงอนุญาต แต่เมื่อนางโจนลงไปพร้อมกับพี่เลี้ยงทั้งสี่ก็โจนตามลงไปด้วย ปะตาระกาหลา นิมิตดอกบัวมารับเอาไปเสีย เมื่อเห็นนางบุษบาภาโหละกระโจนเข้ากองไฟ ดาหลังจึงสลบลงไป เมื่อฟื้นขึ้นก็เสียชีวิต มีสามะงาหรือคนเฝ้าผู้คนที่หลายจะรู้ระแคะระคายจึงพาไปอยู่เสียในป่า ดังบทกลอนที่ว่า ²⁷

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

²⁷ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1), ดาหลัง, หน้า 390-391.

๐ เมื่อ	พระชิตานิมเือนวลระหง
ครันเสรีจอธิฐานดั่งจ้านง	โถมยงเหลือบเห็นพระอัยกา
นางจึงประนมกรขึ้นเหนือเศศ	เขาวเรศยินดีเป็นหนักหนา
ปัญญาจกกราบลงสามลา	กัลยามิได้คร้ามขามใจ
สองระตู่เห็น โถมพระบุตร	ก็สิ้นสมประดีหลงไหล
ที่โกรธแค้นก็คลายหายไป	ให้อาลัยใน โถมพระชิตา
จึงสั่งกิดาหยันทันที	ให้ไปห้ามพระบุตริดาหา
อย่าให้นางม้วยมรณา	เสียดายโถมโสภาวิลาวรรณ
กิดาหยันรับสั่งพระภุช	เร่งรีบบทธจรผายผัน
ฝ่ายองค์พระชิตาควงจันทร์	อภิวันต์สมเด็จพระอัยกา
นางเห็นกองเพลิงเถกิงแสง	ก็โจนลงในเพลิงแรงแสงกล้า
พี่เลี้ยงทั้งสี่กัลยา	ก็โจนตามพระชิตาทันที
ผู้ที่มาห้ามก็ไม่ทัน	องค์อัญบรมเรื่องศรี
จึงเอาบัวทองรูจี	ใส่กลมณีเหาะไป

- เหตุการณ์ที่สอง เป็นเหตุการณ์ของนางสุหราครสาพระชิตาของท้าวตระเส เจ้าเมืองนครตระเส ท้าวตระเสได้สู้รบกับกองทัพของป็นหีย (อิเหนาปลอมตัว) จนท้าวตระเสได้ถูกฆ่าตาย ป็นหีย เมื่อข่าวว่ามีชัยชนะจึงให้กุดาวีราหยาอนุชาพากุสุมาหราโอรสใหญ่ (หลานท้าวปัดหรี) ยกพลไปกวาดผู้คนแห่งนครตระเส ซึ่งขณะนั้นได้ทำพิธีเผาพระศพของท้าวตระเส มเหสีของท้าวตระเสได้ทำพิธีแบหลาดตามสามี ขณะเดียวกันพระชิตาของท้าวตระเส คือ นางสุหราครสา กำลังจะทำพิธีแบหลาดตามพระบิดาและมารดา ระเด่นกุสุมาหราชก็ได้เข้าไปช่วยไม่ให้นางสุหราครสาทำพิธีแบหลาด และพานางไปด้วย ดังบทกลอนที่ว่า²⁸

.....	.....
ครันอธิฐานเสรีจสำเร็จแล้ว	จึงจับเอากริชแก้วทูลเหนือเศศ
ปลงจิตสำรวมอินทรีย์	เห็นอัคคีรุ่งโรจน์โชติฉะฉาล
นางจึงแบหลาดโจนลงไป	ในกลางเพลิงแรงแสงฉาน
บัดใจมอดม้วยอันตรธาน	ขึ้นไปสู่วิมานเมืองฟ้า

๑ 34 คำ

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 725-726.

บทกลอนข้างต้น เป็นการกล่าวถึง พระมเหสีของท้าวตระเส ได้ทำพิธีแบหลาดำตาม พระสวามี

◎ เมื่อนั้น	นวลนางสัหราครสา
เห็นพระมารดาจรณา	กัลยาไม่เป็นสมประคิ
วังมาคว้าเอากริชพระบิดรงค์	จะพิฆาตแทงองค์พระ โจมศรี
พี่เลี้ยงเข้าชิงนางเทวี	ถ้อยทีมิได้วางกัน

๑ 4 คำ

.....	.....
พอได้ยินพี่เลี้ยงทูลมา	ผ่านฟ้าก็ชอบอัชฌาสัย
ลงจากพาทิทันใด	ขึ้นไปบนเกยอันบวร
ชิงกริชจากหัตถ์นางกัลยา	แล้วมีวาจาแก้สายสมร
ตัวพี่ยังไม่ม้วยมรณ	บังอรจะแบหลาด้วยอันใด
ขอเชิญเจ้าฯ ยาวยอดบุตรี	ไปสู่พลับพลาที่อาศัย
ว่าพาลางกุมกรรไทย	พี่เลี้ยงสาวใช้ประคองมา

บทกลอนข้างต้นกล่าวถึง นางสุหราครสาจะทำพิธีแบหลา เพื่อตายตามพระบิดา และพระมารดา แต่ยังมีให้ทำพิธีแบหลา ระเด่นกุสุมาหราได้มาช่วยชีวิตและพานางไปด้วยกัน

จากเหตุการณ์ที่ยกมาข้างต้น เหตุการณ์ที่ 1 นางบุษบาภาโหละ ทำพิธีแบหลา ด้วยความจำเป็น โคนบังคับให้ทำซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่เพราะความกตัญญูต่อบิดาและความเสียสละของนาง จึงทำให้ทางบุษบาภาโหละหลุดพ้นจากกองเพลิง กลับกลายเป็นดอกบัวมารองรับ

สำหรับเหตุการณ์ที่ 2 นางสุหราครสาได้ทำพิธีแบหลาเพื่อตายตามบิดาและมารดา ซึ่งก่อนหน้านี้นางสุหราครสาจะทำพิธีแบหลา มเหสีของท้าวตระเสซึ่งเป็นมารดาของนางสุหราครสา ได้ทำพิธีแบหลาดำตามท้าวตระเสไปก่อน เมื่อนางสุหราครสาเห็นดังนั้น จึงทำพิธีแบหลาเพื่อตายตามบิดาและมารดา แต่ก็มีคนมาช่วยไว้ทัน

เมื่อพิจารณาการทำพิธีแบหลาดำตามเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องคาหลัง จะเห็นว่าการทำพิธีแบหลาในเหตุการณ์ที่ 1 เป็นการทำพิธีแบหลาของผู้ที่มีโชภรรยาด้วยการถูกบังคับให้ทำ ส่วนเหตุการณ์ที่ 2 มี 2 ครั้ง ครั้งแรก มเหสีท้าวตระเสได้ทำพิธีแบหลาในฐานะภรรยา ทำด้วยความเต็มใจ ซึ่งแสดงถึงความรัก ความซื่อสัตย์ที่มีต่อสามี ส่วนครั้งที่สอง นางสุหราครสาทำพิธีแบหลา

ตายตามบิดาและมารดา นั้นแสดงให้เห็นว่าการทำพิธีแบบหลาไม่เฉพาะผู้เป็นภรรยาเท่านั้น อาจจะเป็นลูกหรือใครก็ได้ที่ต้องสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก ก็สามารถทำพิธีแบบหลาได้เช่นกัน

ในเรื่องคาหลัง ได้กล่าวถึงการแบบหลาของผู้เป็นภรรยา และมีใช้ภรรยาเช่นเดียวกับนิทานเวตาล แต่จะต่างกันตรงที่ว่า มีการทำแบบหลาของผู้ที่เป็นคู่หมั้นและบุตรด้วย เป็นการแบบหลาโดยที่มีบุคคลอื่นร้องขอให้ทำ ซึ่งเป็นการกระทำด้วยความไม่เต็มใจ แต่เพราะยึดมั่นในประเพณีที่ปฏิบัติกันมา จึงจำใจต้องทำแบบหลา ด้วยผลแห่งความดีจึงรอดพ้นจากกองเพลิงมาได้

2.2.3 อิเหนา บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2)

เรื่องอิเหนาสันนิษฐานว่าได้เค้าโครงเรื่องมาจากพงศาวดารชาวของอิน โคนีเซียเพราะชื่อตัวละคร ชื่อสถานที่เป็นภาษามลายู ไทยรับเรื่องอิเหนามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยข้าหลวงชาวมลายูเชื้อสายชเลชจากปัตตานี ได้เล่าเรื่องอิเหนาถวายพระราชธิดาทั้งสองพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จนเป็นที่พอพระทัย พระราชธิดาทั้งสองพระองค์จึงนิพนธ์เป็นบทละครขึ้น โดยเข้าฟ้าคุณทลทรงนิพนธ์เรื่องคาหลังหรืออิเหนาใหญ่ ส่วนเจ้าฟ้าหญิงมงกุฎทรงนิพนธ์เรื่องอิเหนาหรืออิเหนาเล็ก ซึ่งต่อมาอิเหนาเล็กเป็นที่รู้จักและนิยมมากกว่าอิเหนาใหญ่

อิเหนาของไทย มีหลายฉบับ ได้แก่ ฉบับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ตำนานเรื่องละครอิเหนา), ฉบับพระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 (คาหลัง) และฉบับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 (อิเหนา) โดยเฉพาะฉบับรัชกาลที่ 2 ถือว่าเป็นยอดของกลอนบทละคร เพราะมีสำนวนโวหาร การใช้ภาษาไพเราะ เข้าใจง่าย เหมาะที่จะนำมาใช้ในการประดิษฐ์กระบวนทำรำ

ในเรื่องอิเหนารัชกาลที่ 2 มีการกล่าวถึงการแบบหลาอยู่ 3 เหตุการณ์ คือ

- เหตุการณ์แรก เป็นเหตุการณ์ที่ระดูบุศลินาได้ออกไปสู้รบกับปันหีย (อิเหนาปลอมตัวเป็นโจรป่าชื่อปันหีย) จนถูกปันหียฆ่าตายด้วยทวน นางครสาซึ่งเป็นแม่เลี้ยงของระดูบุศลินา เกิดความเศร้าโศกเสียใจมาก ในวันประชุมเพลิงศพพระสวามี (ระดูบุศลินา) นางครสาจึงทำพิธีแบบหลา ด้วยการชกกริชมาทูลไว้เหนือศีรษะแต่ไม่ได้บ่งบอกว่าชกกริชออกมาเพื่อทำอะไร สุดท้ายกระโจนเข้ากองไฟเพื่อตายตามพระสวามี ดังบทกลอนที่ว่า²⁹

ครันครบคำรบสามรอบ	นบนอบน้อมองค์ลงกราบไหว้
จิ้งชกเอากริชทูลไวย	มาทูลไว้เหนือเกล้าเมลา

.....

²⁹ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2), บทละครเรื่องอิเหนา, พิมพ์ครั้งที่ 11. (พระนคร : กรมศิลปากรอนุญาตให้ศิลปินบรรณาธิการจัดพิมพ์, 2514), หน้า 152.

ครั้นเสร็จจัดตั้งศรัทธาธิฐาน   เขวมาลย์กราบงามสามท่า
เห็นเพลิงพลุ่งรุ่งโรจน์โชตนา   ก็เบเหลาโจนเข้าในอักคีฯ

- เหตุการณ์ที่สอง ตอนที่อิเหนาไปพานางบุษยามาอยู่ที่ถ้ำ เมื่อจรกาซึ่งเป็นคู่หมั้นของบุษบาในขณะนั้น ได้ทราบข่าวว่าบุษบาหายไปจึงได้ติดตามมายังพลับพลาของอิเหนา ในขณะนั้นอิเหนาได้ออกไปอยู่ป่า เมื่ออิเหนารู้ว่าจรกามาและขอพบอิเหนา ทำให้อิเหนาเกิดความร้อร้อนเหมือนดั่งไฟ จึงได้ตรัสบอกนางบุษบา ดังบทกลอนที่ว่า³⁰

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีเรื่องศรี
ฟังข่าวข่าวร้อร้อนดั่งอักคี	กอดเทวีไว้แล้วรำพัน
โอ้อว่าโฉมเฉลาเขวลักษณ์	น่าจะประจักษ์เหมือนฝัน
พลางซบพักตราจาบัลย์	รับขวัญบังอรแล้วถอนใจ
แม่นเจ้าพรากจากอกวันใด	จะเบเหลาบรรลัยไปตามน้องฯ

- เหตุการณ์ที่สาม เป็นเหตุการณ์ต่อจากเหตุการณ์ข้างบน เมื่ออิเหนาได้พบกับจรกาแล้ว อิเหนาจึงตัดสินใจที่จะไปแก้สงสัยในเมืองดาหา (เมืองบุษบาอยู่และอิเหนาไปลักนางบุษบาจากเมืองดาหา) เพื่อจะทำให้ท้าวดาหาหายสงสัยว่าอิเหนาเป็นคนลักพานางบุษบา อิเหนาจึงได้บอกนางบุษบาเพื่อเข้าไปเมืองดาหา และรีบกลับมาในเวลาเย็น ทำให้นางบุษบาเกิดความเศร้าหมอง ดังบทกลอนที่ว่า³¹

พระจะซัดน้องไว้ผู้เดียวนี้	เหมือนแกลิ่งตัดไม้ตรีให้เสื่อมสูญ
อยู่หลังตั้งแต่จะอาดูร	เพิ่มพูนทุกข์ทวยถึงภูมิ
พระจะพรากจากไปอย่าให้ช้า	พอเย็นลงจงมาให้ถึงนี้
แม่นมิสมัญญาพาตี	น้องนี้จะเบเหลาลาตาย
.....	.....

จะเห็นได้ว่า ในเหตุการณ์แรก แสดงให้เห็นถึงความเศร้าโศกเสียใจ ความจงรักภักดี ความซื่อสัตย์ของนางครุฑที่มีต่อสามี จึงได้กระทำพิธีเบเหลาตายตามสามีด้วยความเต็มใจ

เหตุการณ์ที่สองและเหตุการณ์ที่สามเป็นเพียงคำพูดของอิเหนาและบุษบา แต่ยังไม่ได้อลงมือปฏิบัติ การพูดถึงเกิดจากความกลัว ความผิดหวัง ความพลัดพราก ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ถ้าหากไม่สมหวัง หรือต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักไป จึงขอทำเบเหลาลาตาย เพราะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 537.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 545.

ดังนั้นการแบหลาในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง บ่งบอกให้เห็นว่าการแบหลาไม่ได้เฉพาะเจาะจงผู้เป็นภรรยาหรือหญิงหม้ายเท่านั้น อาจจะเป็นบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ภรรยาก็ได้ รวมทั้งผู้หญิงหรือผู้ชายก็สามารถทำพิธีแบหลาได้เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้การแบหลาในวรรณกรรมยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมในอดีตของการเป็นภรรยาที่ดี ต้องมีความจงรักภักดี ซื่อสัตย์ต่อสามี ยึดมั่นในประเพณี เมื่อต้องสูญเสียสามีไปก็ไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้ จึงต้องฆ่าตัวตายตามสามีด้วยการแบหลาเช่นเดียวกับการทำแบหลาในวิถีชีวิตที่มีการปฏิบัติจริง ต่างจากปัจจุบันผู้หญิงและผู้ชายจะเท่าเทียมกันทั้งในด้านความรู้ความสามารถ การดำรงชีวิต เพราะฉะนั้นการแบหลาในวิถีชีวิตที่มีปรากฏในอดีต จึงไม่ค่อยมีปรากฏ แต่ในบางพื้นที่ที่ห่างไกลจากความเจริญ ที่ยึดมั่นในความเชื่อของพิธีแบหลา อาจจะมีการลักลอบทำกันอยู่บ้าง แต่ไม่มากเหมือนในอดีต และในปัจจุบันการทำแบหลาถือเป็นการทำผิดกฎหมาย หลังจากที่มีการออกกฎหมายห้ามทำพิธีดังกล่าวในอินเดีย ซึ่งส่งผลไปทุกที่ที่มีการทำพิธีแบหลา

ต่อมาได้นำเอาวรรณกรรมมาจัดทำเป็นบทละครเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องอิเหนา ส่วนเรื่องนิทานเวตาลและดาหลัง มิได้นำมาทำเป็นบทละคร

ลำดับต่อไปจะขออธิบายขั้นตอนการแบหลาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องอิเหนา ตอนครุสาแบหลา ดังนี้

ขั้นตอนการทำพิธีแบหลาในวรรณกรรม

1. การอาบน้ำแต่งตัว
2. การกราบพระศพของพระสวามี
3. การกราบลานูติพี่น้อง
4. การเดินวน 3 รอบ
5. การตั้งสัตย์อธิษฐาน
6. การฆ่าตัวตายด้วยการกระโดดเข้ากองไฟ

ขั้นตอนการทำแบหลาในวรรณกรรมเรื่องอิเหนามีทั้งหมด 6 ขั้นตอน ซึ่งสามารถจัดแบ่งเป็นหัวข้อตามเนื้อหา ได้ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมตัวตาย
  - การอาบน้ำแต่งตัว
  - การกราบพระศพ

2. ขั้นตอนก่อนการฆ่าตัวตาย
  - การกราบลาญาติพี่น้อง
  - การเดินวน 3 รอบ
  - การตั้งสัตย์อธิษฐาน
3. ขั้นตอนการฆ่าตัวตาย
  - การกระโดดเข้ากองไฟ

จากการศึกษาการแบหลาในวรรณกรรมเรื่องอิเหนา พบว่า มีการนำขั้นตอนการแบหลาในวิถีชีวิตมาใช้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมตัวตาย ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนก่อนฆ่าตัวตาย และขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการฆ่าตัวตาย ส่วนขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนที่เสร็จพิธีไม่ได้นำมาใช้ เพราะขั้นตอนที่ 4 ถือว่าเป็นขั้นตอนที่เสร็จจากการทำแบหลาแล้วจุดใหญ่หรือหัวใจของการทำแบหลาคือ การกระโดดเข้ากองไฟ หลังจากเสร็จพิธีกรรมแล้วจะมีหรือไม่มีก็ได้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่ประกอบพิธีกรรม แต่ถ้าทางศาสนาพุทธในงานเผาศพ หลังจากเผาศพแล้วจะต้องมีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้คนตาย ซึ่งจะทำได้หลังจากที่ตายไปแล้ว 50 หรือ 100 วันก็ได้ ส่วนกระดูกที่เผาแล้วบางคนก็อาจจะเก็บไปไว้ที่บ้านหรือไปลอยที่แม่น้ำก็ได้ เช่นเดียวกับพิธีแบหลา ขั้นตอนที่ 4 เป็นการเก็บกระดูกและเอาขี้เถ้าไปลอยน้ำ ในวิถีชีวิตมีการทำขั้นตอนนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า เป็นการสนับสนุนคนที่ทำพิธีแบหลา ช่วยอุทิศส่วนกุศลไปให้เพื่อที่จะได้ไปพบกับสามีตามความเชื่อของพิธีกรรม แต่ในวรรณกรรมจะสอดแทรกเฉพาะขั้นตอนที่สำคัญของการแบหลาเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ขั้นตอนที่ 4 จึงไม่มีปรากฏในวรรณกรรม

ส่วนในขั้นตอนที่ 1 ในวิถีชีวิตมีการทำหนังสือแจ้งเพื่อบอกให้รู้ถึงการจะประกอบพิธีกรรม แต่ในวรรณกรรม เป็นการกราบศพแทน ต้องการเน้นด้านนางครสา เพื่อให้เห็นถึงความเคารพ ยกย่องพระสวามีเป็นธรรมเนียมการปฏิบัติของภรรยาที่ดี จึงต้องมีการกราบศพพระสวามี และขั้นตอนที่ 2 มีการเพิ่มเติมการตั้งสัตย์อธิษฐานในวรรณกรรมเป็นการสื่อถึงแนวความเชื่อของพิธีกรรมได้อย่างชัดเจน เพื่ออธิษฐานให้ได้ไปพบกับคนตายในโลกภายนอก

ต่อมาวรรณกรรมเรื่องอิเหนา ในรัชกาลที่ 2 ได้นำมาจัดแสดงในรูปแบบการแสดงละครใน

2.3 การแบหลาในการแสดง

กรมศิลปากรได้นำเอาวรรณกรรมเรื่องอิเหนา ตอน ครสาแบหลา บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 มาจัดแสดงในรูปแบบละครใน โดยมีการปรับปรุงบทใหม่ จัดแบ่งเป็นตอน เป็นฉาก บรรจุเพลงร้อง และเพลงหน้าพาทย์ให้มีจำนวนมากขึ้น และเพิ่มเทคนิคแสง สี และเสียง ให้เหมาะสมกับโอกาสและเวลาที่ใช้ในการแสดง ซึ่งบทละครที่ใช้ในการแสดงของกรมศิลปากรดังนี้

2.3.1 บทละครที่ใช้ในการแสดง

บทละครที่ใช้ในการแสดงละครในเรื่องอิเหนา ตอน ครุสาแบหฺลา เท่าที่สืบค้นได้มีเพียง 2 บท คือ 1. บทนิเทศประกอบการแสดงละครเรื่องอิเหนา ตอน ครุสาแบหฺลาแต่งกายแบบไทย และ 2. บทละครเรื่องอิเหนา ตอน ครุสาแบหฺลา แต่งกายแบบชวา บรรเลงปี่พาทย์ชวา

1. บทนิเทศ* ประกอบการแสดงละครในเรื่องอิเหนา ตอนครุสาแบหฺลา เป็นบทที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้แสดงทางโทรทัศน์ (มิได้ระบุช่องที่แสดง) ออกแสดงเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2502 จัดแสดงโดยแต่งกายแบบไทย และใช้ปี่พาทย์ไทยประกอบการแสดง ลีลาการร่ายรำเป็นแบบไทย

บทนิเทศเรื่องอิเหนา ตอน ครุสาแบหฺลา ดำเนินเรื่องตั้งแต่ระตูปุศลินาจัดทัพออกไปรบกับป็นหฺยจนถูกป็นหฺยฆ่าตาย เมื่อรู้ถึงระตูปุศลินาเป็นพี่ คือ ระตูป็นจะรากัน และระตูปักมาหฺงัน ทำให้เกิดความโกรธแค้นก็จะยกทัพออกไปรบ ซึ่งขณะนั้นได้เฝ้าฤาษีสั่งปาติหฺงะอยู่ ฤาษีสั่งปาติหฺงะได้นั่งญาณดูจึงรู้ว่าไม่ใช่โจรป่าธรรมดาแต่เป็นอิเหนาปลอมตัวมาจึงได้ทัตทาน ด้วยเกรงบารมีของอิเหนา สองระตูปุศลินาได้ส่งบรรณาการ คือ พระธิดา และพระโอรส ทั้ง 3 ไปถวายอิเหนา ได้แก่ พระธิดาสะการะวาดี และมาหฺยาร์ศมี พระโอรส คือ สังกามาระตา จากนั้นจึงรับพระศพของระตูปุศลินากลับมาทำพิธีถวายพระเพลิงศพ นางครุสาเสียใจมากจึงทำพิธีแบหฺลา คือ การฆ่าตัวตายตามสามีในวันประชุมเพลิง (บทนิเทศอยู่ในภาคผนวก) จัดแสดง 6 ฉาก ได้แก่

- ฉาก 1 หน้าค่ายระตูปุศลินา เป็นฉากที่ระตูปุศลินาจัดทัพเพื่อออกไปรบ
- ฉาก 2 ทูตเชิงเขามะราปี เป็นฉากการสู้รบระหว่างป็นหฺยกับระตูปุศลินา
- ฉาก 3 ศาลาบนยอดเขา เป็นฉากระตูป็นจะรากันและระตูปักมาหฺงันเฝ้าฤาษีสั่งปาติหฺงะ
- ฉาก 4 หน้าพลับพลา เป็นฉาก 2 ระตูปุศลินาเข้าถวายบรรณาการแก่ป็นหฺย
- ฉาก 5 ห้องนางครุสา เป็นฉากที่นางครุสาอาบน้ำแต่งตัวเพื่อไปกราบศพพระสวามี
- ฉาก 6 พระเมรุทอง เป็นฉากที่นางครุสาทำพิธีแบหฺลา

โดยการแสดงแบหฺลา จะปรากฏอยู่ในฉากที่ 6 พระเมรุทอง

---

* บทนิเทศ หมายถึง บทที่จัดทำขึ้นสำหรับใช้แสดงทางโทรทัศน์ ในตัวบทละคร จะแบ่งเป็น 2 ด้าน ด้านหนึ่งเป็นการบรรยาย อีกด้านหนึ่งเป็นมุขกถ์

ภาพที่ 2 : ระดูบุศลินาตานางครสา

(ระดูบุศลินาแสดงโดยนางสาวชวงค์ ดุริยประณีต และนางครสาแสดงโดยนางสาวอัมพร พวงประยงค์)

ที่มา : ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจาก รองศาสตราจารย์สุสติ หลิมสกุล

ภาพที่ 3 : ประสันตารำกริชขั้วระดูบุศลินา

(ประสันตาแสดงโดยนางสาวแจ่มศรี กาญจนิลฐ)

ที่มา : ได้รับความอนุเคราะห์ภาพจาก รองศาสตราจารย์สุสติ หลิมสกุล

2. บทละครเรื่องอิเหนา ตอน ครสาแบหลา จัดแสดงโดยแต่งกายแบบชวาและใช้ปี่พาทย์ชวาประกอบการแสดง ลีลาการรำร่าเป็นแบบชวา ใช้แสดง ณ สังกัดศาลา เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2532 สำหรับบทละครปรับปรุงจากบทนิเทศ เรื่อง อิเหนา ตอน ครสาแบหลา ที่ใช้แสดงทางโทรทัศน์ โดยมีการเพิ่มเนื้อหาและตัดทอนเนื้อหาให้กระชับกระฉับลง เพื่อให้เหมาะกับเวลาที่ใช้แสดง ดำเนินเรื่องตั้งแต่ระดูบุศลินาไปนางครสา เพื่อจะออกไปรบกับป็นหยิ จนถูกป็นหยิฆ่าตาย เมื่อระดูป็นจะร่ากันและระดูปุกมาหังน ผู้เป็นพี่ไปรับพระศพมาที่พระเมรุทอง นางครสาเสียใจมากจึงทำพิธีแบหลาเพื่อตายตามพระสวามี ในวันประชุมเพลิงจัดแสดง 3 ฉาก ได้แก่

ฉาก 1 ภายในพลับพลาพระศิวะศิวินา - เป็นฉากพระศิวะศิวินามาลานางครสา

จะสังเกตได้ว่า บทละครในเรื่องอิเหนา ตอน ครสาแบหลา ที่แสดงโดยแต่งกายแบบชวา ซึ่งปรับปรุงมาจากบทนิเทศนั้น ตัดทอนจาก 6 ฉาก ให้เหลือเพียง 3 ฉาก โดยตัดฉากที่ 3, 4 และ 5 ออก เปลี่ยนฉากที่ 1 เป็นฉากลานางครสาแทนการจัดทัพของพระศิวะศิวินา ปัจจุบันกรมศิลปากรจะนิยมใช้บทที่ 2 จัดแสดง โดยตัดฉากที่ 3 พระเมรุทองออก เพราะฉากนี้ตัวแสดงสื่อถึงการฆ่าตัวตายจึงไม่นิยมนำมาจัดแสดง และใช้ชื่อตอนว่า พระศิวะศิวินามาลานางครสา ไม่นิยมใช้ชื่อตอนว่า ครสาแบหลา เพราะแสดงไม่ถึงเหตุการณ์ที่นางครสาฆ่าตัวตาย

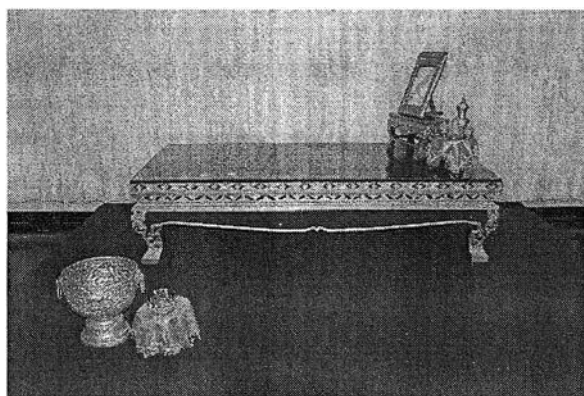
ดังนั้นในหัวข้อต่อไปนี้จะขอกล่าวเฉพาะบทละครในแบบที่ 1 ที่นำมาใช้แสดงละครตอน ครสาแบหลา

2.3.2 การแบหลาในการแสดงละคร เป็นการแบหลาหรือการฆ่าตัวตายของนางครสา โดยใช้กริชฆ่าตัวตาย และกระโดดเข้ากองไฟตายตามสามี หลังจากทราบข่าวว่าพระศิวะศิวินามีลูกป็นหยี (อิเหนา) ฆ่าตาย จึงใช้ชื่อตอนนี้ว่า “ครสาแบหลา” ซึ่งการแบหลาของนางครสาจะปรากฏอยู่ 2 ฉาก คือ ฉากที่ 5 ห้องนางครสา และฉากที่ 6 พระเมรุทอง

การแสดงตอนนี้ เป็นการแสดงศิลปะการรำรำที่งดงามตามแบบละครใน ที่ตัวละครหญิงใช้กริชในการร้าวคฝมือ ซึ่งไม่สามารถพบเห็นได้บ่อยนัก

องค์ประกอบของการแสดง

การแสดงตอนนี้ ประกอบด้วย 2 ฉาก คือ ฉากที่ 5 ห้องนางครสา เป็นการอาบน้ำแต่งตัวของนางครสา เพื่อไปกราบศพพระสวามี ณ เมรุทอง และฉากที่ 6 พระเมรุทอง เป็นการฆ่าตัวตายของนางครสาด้วยการแบหลา

ภาพที่ 4 : อุปกรณ์ประกอบฉาก ฉากที่ 5 ห้องนางครสา

ที่มา : จากการถ่ายภาพ

องค์ประกอบของผู้แสดงในฉากที่ 5 ห้องนางครุสา ได้แก่ นางครุสา พี่เลี้ยง และนางกำนัล ฉากที่นางครุสาจะอาบน้ำแต่งตัว โดยมีพี่เลี้ยง นางกำนัลช่วยในการอาบน้ำ เช่น ชักตัว อุปกรณ์ประกอบฉาก ได้แก่ เตียงใหญ่ เตียงเล็ก (มีหรือไม่มีก็ได้) พานเครื่องพระสำอางค์ กระຈก ขันสาคร และขันใบเล็ก

เนื้อเรื่องของฉากนี้ หลังจากนางครุสาทราบข่าวว่าศพของพระสวามีเชิญมาถึงพระเมรุของนางครุสาจึงอาบน้ำเปลี่ยนเครื่องทรง ดังบทร้องที่ว่า ³²

บทร้อง “ครุสาแต่งตัว”

◎ จึงสรรสรทรงสำอางอินทรีย์	วาริชำระรดหมดหมอง
ขัดขมึ้นหมุนเนียนวลละออง	ทรงสุคนธ์ปนทองอุไรเรือง
หวิเกศกันไรใส่กรอบหน้า	จอนจินดาแววับประดับเนือง
คุณทลห้อยพลอยเพชรค่าเมือง	อร่ามเรืองรุ่งร่วงตั้งดวงดาว
บรรจงทรงภูษาสีเสือด	สไบปีกทองเทศพื้นขาว
ทองกรสุรกานต์สังวาลวาว	สะอิ่งแก้วแพรพรพราวพรายตา
ธำรงทรงสอดนิ้วพระหัตถ์	เพชรรัตน์พรรณรายทั้งซ้ายขวา
ครันเสร็จเสด็จจีลา	ลงจากพลับพลาพนาลัยฯ

๑ ๘ คำ ๑ เสมอ

บทร้องแต่ละบทเป็นการบรรยายถึงการอาบน้ำแต่งตัวของนางครุสา ดังต่อไปนี้

1. “จึงสรรสรทรงสำอางอินทรีย์ วาริชำระรดหมดหมอง”

ภาพที่ 5 : การอาบน้ำ

ที่มา : ผู้แสดงแบบ นางนฤมล ฉ นคร

³² พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2, บทละครเรื่องอิเหนา, หน้า 150.

เป็นการบรรยายถึงนางครสาอาบนํ้า ในการรํานางครสานั่งคุกเขาใช้ขันตักนํ้า รดที่ไหลที่
ละข้าง เริ่มจากไหลซ้ายและไหลขวา

2. “ซัดขมึ้นหนุนเนื้อนวลละออง”

ภาพที่ 6 : การซัดตัว

ที่มา : ผู้แสดงแบบ นางนฤมล ณ นคร

ในภาพสมมติมีพี่เลี้ยง 2 คน ช่วยซัดตัว ในการรํานางครสาตั้ง 2 แขน ให้นางกํานัดซัดที่
แขน

3. “ทรงสุคนธ์ปันทองอุไรเรือง”

ภาพที่ 7 : การทาแป้ง

ที่มา : ผู้แสดงแบบ นางนฤมล ณ นคร

นางครสาทาแป้ง ในการรํานางครสาตั้งฝ่ามือ ทาแป้งที่แก้ม

4. “หวิเกศกันไรใส่กรอบหน้า”

หวิเกศ

กันไร

ภาพที่ 8 : การหวิมม

ที่มา : ผู้แสดงแบบ นางนฤมล ฅ นคร

นางครสาหวิบหวิจากพานมาหวิมม และวางใส่กรอบหน้า ในการรำมือขวาเอี่ยมหวิบหวิ
ในลักษณะจิบ มาหวิทิละข้าง ด้านขวาและด้านซ้าย

5. “บรรจงทรงภูษาสีเสวด”

ภาพที่ 9 : การนุ่งผ้า

ที่มา : ผู้แสดงแบบ นางนฤมล ฅ นคร

นางครสานุ่งผ้าใน การรำยื่นเท้าขวากระดกเท้าซ้าย มือขวาดั้งมือระดับชายพก มือซ้าย
จิบหงายระดับเดียวกัน

6. “สไบปีกทองเทศพื้นขาว”

ภาพที่ 10 : การห่มสไบ

ที่มา : ผู้แสดงแบบ นางนฤมล ฦ นคร

นางครุฑห่มสไบ ในการรำมือขวาจับหงายอยู่ใกล้ มือซ้ายจับส่งหลัง

ภาพที่ 11 : การรำครุฑแบบหล้าที่มีโกศ ตั้งตรงกลาง

ที่มา : จากหนังสือไทยโทรทัศน์ ฉบับที่ 164 ฉากที่พระเมรุทอง

องค์ประกอบของผู้แสดงในฉากที่ 6 พระเมรุทอง ได้แก่ นางครุฑ 2 ระตู คือ ระตูปีกมาหงัน และระตูปีนจะร่ากัน พร้อม 2 มเหสี พระพี่เลี้ยง นางกำนัล

จากนี้นางครุฑเดินทางมาถึงยังพระเมรุทอง พร้อมกับ 2 ระตู มเหสีทั้ง 2 พระองค์ พระพี่เลี้ยง และนางกำนัลเนื้อเรื่องจากนี้ เมื่อนางครุฑเดินทางมาถึงยังพระเมรุ จึงตรงเข้าไปกราบศพพระสวามี ดังบทร้องที่ว่า

“ครั้นถึงจึงเข้าไปนอนบ่น บังคมพระศพแล้ว โศกศัลย์

ความรักสลักใจจามัลย์   พิโรร่ำรำพรรณโสกา”
 ต่อจากนั้น นางครสาจะร้องให้คร่ำครวญถึงพระสวามี ดับทรวงเพลง โอัฐชาคุณท์ที่ว่า
 “โอ้อ่าพระทูลกระหม่อมเอ๋ย   โฉนเลขมาม้วยสังขาร
 ทิ้งข้าน้อยไว้ให้เวทนา   หนีไปฝากฟ้าคุณฤ
 แม้พระองค์ทรงฟังน้องว่า   จะสุดสิ้นชีวิาก็หาไม่
 ร่ำพาลงโสกาอาลัย   อรทัยไม่เป็นสมประดี”

จากนั้นนางครสาจึงเข้าไปกราบลา 2 ระตู เพื่อขอลาตายตามสามีด้วยการแบหลา ก่อนฆ่าตัวตาย นางครสาได้ตั้งสัตย์อธิษฐาน ดับทรวงที่ว่า

“ครั้นเสร็จตั้งสัตย์อธิษฐาน   เขวมาลัยกราบงามสามท่า
 เห็นเพลิงพลุ่งรุ่งโรจน์โชดนา   ก็แบหลาโจนเข้าในอักษิ”

นางครสาได้ฆ่าตัวตายด้วยการใช้กริชแทงตัว แล้วจึงกระโดดเข้ากองไฟ

การแบหลาในละคร สามารถสรุปขั้นตอนการแบหลาได้ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมตัวตาย
  - การอาบน้ำแต่งตัว
2. ขั้นตอนก่อนการฆ่าตัวตาย
  - การกราบลาญาติพี่น้อง
  - การเดินวน 3 รอบ
  - การตั้งสัตย์อธิษฐาน
3. ขั้นตอนการฆ่าตัวตาย
  - การใช้กริชฆ่าตัวตาย แล้วจึงกระโดดเข้ากองไฟ

จะเห็นว่าขั้นตอนการแบหลาในการแสดงละคร ได้นำเอาขั้นตอนการแบหลาในวิถีชีวิตเข้ามาใช้ในการแสดง 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1, 2 และ 3 ไม่มีขั้นตอนที่ 4 แต่มีการเพิ่มรายละเอียดในขั้นตอนที่ 2 ก่อนฆ่าตัวตาย คือ การตั้งสัตย์อธิษฐาน เพื่อสื่อถึงแนวความเชื่อของการทำพิธีกรรม และในขั้นตอนที่ 3 การฆ่าตัวตาย เพิ่มการใช้กริชฆ่าตัวตายก่อน แล้วจึงทำการแบหลา กระโดดเข้ากองไฟ การเพิ่มกริชเข้ามาเพราะเป็นสัญลักษณ์ของชวาและกริชที่นางครสาใช้ฆ่าตัวตาย คือกริชของสามี

จากขั้นตอนนี้ปรากฏในการแสดงละครทำให้เห็นว่ามี การนำเอาขั้นตอนการแบหลาในวิถีชีวิตมาใช้โดยถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของการแสดง เพื่อสื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพิธีกรรมกับการแสดง

2.3.3 การเบรลล์ในการรำเดี่ยว เป็นการแสดงศิลปะการรำเดี่ยวของนางครุสา โดยใช้กริชเป็นอาวุธประกอบการรำรำอวดฝีมือและฆ่าตัวตาย ซึ่งตัดทอนมาจากการแสดงละครในเรื่องอิเหนา ตอน ครุสาเบรลล์ นำมาจัดแสดงเป็นชุดเอกเทศ

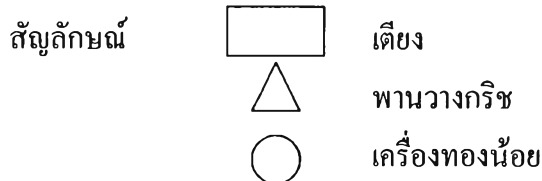
การรำเดี่ยว อาศัยองค์ประกอบ ได้แก่ ตัวละคร 1 คน คือ นางครุสา เช่นเดียวกับการแสดงในละคร แต่มีจำนวนไม่มากและวิจิตรอลังการไม่เท่ากับละคร

หน้าเวที

ฉาก เป็นการสมมติฉากที่ประชุมเพลิงในป่า

อุปกรณ์ประกอบฉาก

อุปกรณ์ประกอบฉาก จะใช้เตี้ยหรือพานวางกริช หรือเครื่องทองน้อยแทนพระเมรุ หรือจะเป็นการสมมติแทนก็ได้

อุปกรณ์ประกอบการรำ คือ กริช

การรำเดี่ยวมีทั้งแบบที่มีบทร้องและไม่มีบทร้อง แต่ทั้ง 2 แบบ ใช้องค์ประกอบเหมือนกัน

1. ขั้นตอนการรำเดี่ยว แบบที่มีบทร้อง สามารถแบ่งขั้นตอนออกเป็น 2 ขั้นตอน ตามลักษณะการรำ 3 ช่วง ดังนี้

(1) ขั้นตอนก่อนฆ่าตัวตาย เป็นการรำช่วงแรกและช่วงกลาง รำตามบทร้องและประกอบทำนองเพลง

(2) ขั้นตอนการฆ่าตัวตาย เป็นการรำช่วงท้าย รำประกอบทำนองเพลง

การรำเดี่ยวที่มีบทร้อง ได้แก่ ฉบับนางนพรัตน์ หวังในธรรม และฉบับนางบุญนาถ ทรุทรานนท์

2. ขั้นตอนการรำเดี่ยวแบบที่ไม่มีบทร้อง สามารถแบ่งขั้นตอนออกเป็น 1 ขั้นตอน ตามลักษณะการรำ 3 ช่วง ดังนี้

ขั้นตอนการฆ่าตัวตาย เป็นการรำ ช่วงแรก ช่วงกลาง และช่วงท้าย รำประกอบทำนองเพลง การรำเดี่ยวที่ไม่มีบทร้อง ได้แก่ ฉบับรองศาสตราจารย์สุสติ หลิมสกุล

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบรำเดี่ยวที่มีบทร้องและไม่มีบทร้อง

รำเดี่ยวที่มีบทร้อง		รำเดี่ยวที่ไม่มีบทร้อง
ฉบับนางนพรัตน์ หวังในธรรม	ฉบับนางบุญนาค ทรรทรานนท์	ฉบับรองศาสตราจารย์สุสติ หลิมสกุล
1. จำนวนผู้แสดง 1 คน	1 คน	1 คน
2. ฉาก สมมติเป็นฉากพระเมรุทองในป่า	สมมติเป็นฉากพระเมรุทองในป่า	สมมติเป็นฉากพระเมรุทองในป่า
3. อุปกรณ์ประกอบฉาก สมมติมีพระเมรุตั้งตรงกลาง ไม่มีอุปกรณ์แทนพระเมรุ	สมมติพานใส่กริชวางตรงกลางแทนพระเมรุ	สมมติมีพระเมรุตั้งตรงกลาง ไม่มีอุปกรณ์แทนพระเมรุ
4. ขั้นตอนการรำเดี่ยว 2 ขั้นตอน คือ (1) การตั้งสัจย้อธิษฐาน - การสังข์ทาสาบริวาร - การกราบลาญาติพี่น้อง (2) การฆ่าตัวตายด้วยการใช้กริชแทงอกและกระโดดเข้ากองไฟ	2 ขั้นตอน คือ (1) การตั้งสัจย้อธิษฐาน (2) การฆ่าตัวตายด้วยการใช้กริชแทงท้องและเชือดคอแล้วจึงกระโดดเข้ากองไฟ	1 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นตอน คือ การฆ่าตัวตายด้วยการใช้กริชแทงท้อง แล้วเชือดคอแล้วจึงกระโดดเข้ากองไฟ
5. ลักษณะการรำเดี่ยว 3 ช่วง คือ ช่วงแรก – รำตามบทร้อง ช่วงกลางและช่วงสุดท้าย - รำประกอบทำนองเพลง	3 ช่วง คือ ช่วงแรก – รำตามบทร้อง ช่วงกลางและช่วงสุดท้าย - รำประกอบทำนองเพลง	3 ช่วง คือ รำประกอบทำนองเพลง
6. อุปกรณ์ประกอบการรำ กริช	กริช	กริช

สรุป การรำเดี่ยวที่มีบทร้องและไม่มีบทร้อง ส่วนที่เหมือนกัน คือ จำนวนผู้แสดงฉากลักษณะการรำ และอุปกรณ์ประกอบการรำ ส่วนที่ต่างกัน คือ อุปกรณ์ประกอบฉาก และขั้นตอนการรำ

2.4 สรุป

พิธีเบหฺลา เป็นพิธีกรรมของชาวอินโดนีเซีย ที่อาศัยอยู่ในเกาะชวา และบาหลี ซึ่งนับถือศาสนาฮินดู พิธีกรรมนี้ชาวอินโดนีเซียได้รับอิทธิพลมาจากชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู ซึ่งอยู่ในแคว้นกุขรัส ได้อพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนชวาและนำศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงพิธีสตี ซึ่งเป็นการฆ่าตัวตายของหญิงหม้ายด้วยการกระโดดเข้ากองไฟ เมื่อทราบว่าสามีของตนเสียชีวิต ซึ่งแสดงถึงความรัก ความซื่อสัตย์ที่มีต่อสามี และต้องการตายเพื่อตามไปรับใช้สามีในโลกหน้า

ความเป็นมาของพิธีสตีนี้ ชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู เชื่อว่ามีกำเนิดมาจากพระนางสตี ชายาของพระอิศวร ได้กระโดดเข้ากองไฟ จึงเรียกพิธีกรรมการฆ่าตัวตายนี้ว่า พิธีสตี ตามชื่อของพระนางสตี เมื่อชาวอินเดีย แคว้นกุขรัส อพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนชวาจึงนำพิธีสตีมาปฏิบัติในชวา ชาวชวาจึงได้รับอิทธิพล และสืบทอดต่อรุ่นลูกหลานเผยแพร่ไปสู่เกาะบาหลี ต่อมาเดือนหายไป เพราะมีกฎหมายห้ามทำพิธีดังกล่าวเพราะเห็นว่าเป็นพิธีที่โหดร้ายทารุณต่อสังคม

ในวิถีชีวิต ได้กระทำพิธีเบหฺลาอย่างนี้จนกลายเป็นความคุ้นเคย และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา ปลูกฝังแนวคิดรุ่นต่อ ๆ ไป เมื่อแต่งวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการตาย จึงแทรกให้หญิงหม้ายต้องทำเบหฺลาคด้วย เพื่อสอนผู้หญิงให้รัก ซื่อสัตย์ต่อสามี วรรณกรรมอิเหนาก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ไทยได้รับอิทธิพลมาจากชวา ถึงแม้คนไทยแต่ง แต่นำโครงเรื่องมาจากชวาที่นางข้าหลวงเล่าถวาย จึงสอดแทรกพิธีกรรมสำคัญนี้ไว้ให้คนรุ่นหลังได้รับทราบและเคารพสามี ซึ่งเป็นแบบอย่างของการเป็นภรรยาที่ดี ฉะนั้น เมื่อนำมาจัดการแสดงก็ยังคงสอดแทรกพิธีสำคัญนี้ไว้ด้วย

โดยวิถีชีวิตจะประกอบพิธีกรรมอย่างนี้ หลังจากการอาบน้ำแต่งตัวเสร็จ ผู้ที่จะทำพิธีจะถูกนำไปยังขบวนแห่ที่ประกอบพิธี รวมทั้งทำหนังสือแจ้งในการประกอบพิธีกรรม หลังจากนั้น ผู้ทำพิธีจะบริจาคลังของให้ญาติ ลาญาติพี่น้องเดินวนรอบหลุมศพ 3 รอบ พร้อมทั้งโยนสิ่งของลงในหลุม สุดท้ายก้าวเข้าสู่กองไฟ หลังจากเสร็จพิธีญาติจะเก็บกระดูกและเช่น ไหว้จนครบ 3 เดือนแล้วนำไปทิ้งทะเล แต่ในวรรณกรรมจะตัดขบวนแห่ การทำหนังสือแจ้ง บริจาคลังของ โยนสิ่งของ เก็บกระดูกและทิ้งขี้เถ้าลงทะเลออก และเพิ่มการกราบศพ การตั้งสัตย์อธิษฐานเข้ามา ถ้ายทอดออกมาเป็นตัวอักษร ทั้งเลือกใช้คำ ตำนวนให้ลึกซึ้ง ไพเราะ เห็นคุณค่าในพิธีกรรม ยกย่อง เชิดชูผู้หญิง ของการเป็นภรรยาที่ดี และในการแสดงถ่ายทอดออกมาในรูปศิลปะการรำรำที่งดงาม การรำเวียนซ้ายไปรอบพระเมรุ เป็นการสอดแทรกประเพณีไทยเข้าไป ถึงแม้จะรับมาจากอินเดียและอินโดนีเซีย แต่ยังคงสอดแทรกวัฒนธรรมราชสำนักของไทยไว้ให้คนดูได้เข้าใจถึงพิธีกรรม